

Rapport

De competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer

Analyse op basis van de Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2007-2016

Brussel, februari 2019

Katrien Penne en Ria Bourdeaud'hui

STIA_20190404_WBM_CompetentieportfolioZelfstandigeOndernemers_RAP

Een onderzoek met financiële ondersteuning van de Vlaamse minister bevoegd voor Werk

De Vlaamse Werkbaarheidsmonitor is een initiatief van de Vlaamse sociale partners en werd ontwikkeld door de Stichting Innovatie & Arbeid. Alle publicaties en werkbaarheidscijfers vind je op www.werkbaarwerk.be

Bij gebruik van gegevens en informatie uit dit rapport wordt een correcte bronvermelding op prijs gesteld.

Inhoud

Inhoud	3
Samenvatting	5
1 De competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer	10
1.1 Opleidingsniveau	11
1.2 Bijscholing	13
1.3 Leermogelijkheden	15
1.4 Competentiedeficits	16
1.4.1 Technische competenties	16
1.4.2 Management en bedrijfsbeheer	17
1.4.3 Competentiedeficits gecombineerd	18
1.5 Basisopleiding en competentieportfolio	19
2 Competenties van verschillende deelpopulaties van zelfstandige ondernemers	20
2.1 Per competentieaspect	21
2.1.1 Opleidingsniveau	21
2.1.2 Bijscholing	23
2.1.3 Leermogelijkheden	25
2.1.4 Technisch competentiedeficit	27
2.1.5 Managementcompetentiedeficit	29
2.2 Per deelpopulatie	31
2.2.1 Gender	31
2.2.2 Leeftijd	31
2.2.3 Anciënniteit	32
2.2.4 Bedrijfsgrootte	32
2.2.5 Sector	32
3 Oorzaken van ervaren ernstig competentiedeficit	35
3.1 Ernstig deficit technische vaardigheden	38
3.2 Ernstig deficit managementcapaciteiten	39
3.3 Ernstige competentiedeficits gecombineerd	41
4 Competentieportfolio en kenmerken van het ondernemerschap	43
4.1 Opleidingsniveau	44

4.2	Bijscholing	46
4.3	Leermogelijkheden	47
4.4	Technisch competentiedeficit.....	47
4.5	Managementcompetentiedeficit	49
5	Tot slot	50
	Referentielijst	52
	Lijst met figuren en tabellen	53
	Bijlagen	54

Samenvatting

Zelfstandige ondernemers die over sterke competenties beschikken, zijn ook succesvoller in hun ondernemerschap. Ondernemers opereren immers in een economie die in toenemende mate kennisgedreven is, en mede onder invloed van de digitalisering specifieke competenties vereist. Voorliggende analyse op basis van de bevindingen van de Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2007-2016 legt de kwaliteit van de competentieportfolio van de Vlaamse ondernemer bloot, en verduidelijkt de samenhang met diverse kenmerken van het ondernemerschap.

Competentieportfolio

De afgeleide bevindingen inzake basisopleidingsniveau, bijscholing, leermogelijkheden, technische en managementcompetenties, geven voor de Vlaamse zelfstandige ondernemers anno 2016 volgend beeld:

- Ongeveer vier op de tien ondernemers (41%) is kort- of middengeschoold met een **opleidingsniveau** van maximum secundair onderwijs. Anderzijds is het aandeel van de hooggeschoolden de voorbije jaren toegenomen, zodat thans 35% een universitair diploma en 24% een hogeschooldiploma heeft. Deze toegenomen scholarisatie spoort met de evolutie van de globale bevindingen voor de Vlaamse bevolking op arbeidsleeftijd.
- De kennismaatschappij vraagt steeds meer om levenslang leren en ook zelfstandige ondernemers **scholen** zich in toenemende mate **bij**: in de periode 2007-2016 zien we een toename met ruim 12 procentpunt tot ongeveer 52% van de Vlaamse ondernemers. Los van de vaststelling dat er globaal een rechtlijnig verband is tussen het opleidingsniveau en de mate van bijscholing, zien we wel dat de stijging van de bijscholingsgraad zich niet zozeer bij de hoogst geschoolde ondernemers voltrekt, maar vooral bij de rest van de zelfstandigen (gediplomeerden hoger onderwijs korte type, en midden- en kortgeschoolden). Deze evolutie is nog niet ten einde. Er blijft omgekeerd een relatief beduidend gedeelte van 48% van de ondernemers voor wie bijscholing nog steeds niet gebruikelijk is. In deze groep treffen we naar verhouding meer mannelijke, oudere, en midden- of kortgeschoolde ondernemers aan.
- De **leermogelijkheden** van de ondernemers in en op het werk zijn bijzonder groot, en zijn bovendien significant toegenomen doorheen de verschillende metingen, zodat thans meer dan 96% voldoende leeransen ervaart.
- Bijna de helft van de ondernemers (ongeveer 46%) voelt zich bij zijn of haar zelfstandige activiteit in alle omstandigheden voldoende **vaktechnisch** opgeleid. Een even groot deel van de ondernemers ervaart een beperkt technisch competentiedeficit. Bij de resterende 8% van de zelfstandigen gaat het om een ernstig vaktechnisch competentiedeficit.
- Nog niet één op de vier ondernemers (22%) voelt zich bij zijn of haar zelfstandige activiteit in alle omstandigheden voldoende opgeleid qua **management en bedrijfsbeheer**. Ruim drie kwart van de zelfstandige ondernemers voelt zich op dit vlak onvoldoende opgeleid. Dit managementcompetentiedeficit is bij 46% van de ondernemers beperkt, maar in een derde van de gevallen ernstig: het gaat om 32% van de Vlaamse ondernemers. In vergelijking met de vorige meting is het aandeel van dit ernstig competentiedeficit toegenomen met iets meer dan 4 procentpunt.

- Kruisings van de bevindingen inzake vaktechnische en managementcompetenties, wijst er op dat de groepen die op beide vlakken terzelfdertijd hetzij heel goed of hetzij heel slecht scoren, niet zo omvangrijk zijn. Nog geen vijfde van de ondernemers (18%) ervaart geen enkel competentiedeficit, noch technisch, noch qua management. Een kleine groep ondernemers (7%) ervaart op beide aspecten terzelfdertijd een ernstig competentiedeficit. De hoofdmoot zit daar dus ergens tussenin. In de groep met een dubbel ernstig competentiedeficit treffen we naar verhouding meer vrouwelijke, jonge en startende ondernemers aan, en ondernemers met een negatieve groeiverwachting.
- De **scholingsgraad** van de zelfstandige ondernemers hangt samen met een significant verschil in de overige aspecten van zijn of haar competentieportfolio. Hoe hoger de basisopleiding, hoe meer hij of zij zich bijschoolt, hoe meer leermogelijkheden in en op het werk, en hoe minder groot het technisch competentiedeficit. Er is daarentegen geen significante samenhang te vinden tussen de scholingsgraad van de ondernemers en een mogelijk managementcompetentiedeficit: het huidige (basis)opleidingscurriculum heeft daar met andere woorden op dit ogenblik geen impact op.

Deelpopulaties

Een meer gedetailleerde blik op de competentieportfolio is aangewezen, want de problematiek stelt zich niet op identieke wijze in de verschillende deelgroepen van de ondernemerspopulatie. Zo verschilt de competentieportfolio van de Vlaamse ondernemers significant naar gender, leeftijd, anciënniteit, bedrijfsgrootte en sector. Knelpunten komen het meest tot uiting bij de vrouwelijke ondernemers, de jonge ondernemers en de starters, en bepaalde sectoren zoals vrije beroepen of horeca.

- In het **basisopleidingsniveau** zien we een duidelijk verschil wanneer we rekening houden met gender, leeftijd, en sector: Vrouwelijke ondernemers hebben vaker een hoger diploma dan mannelijke; hoe jonger de ondernemer hoe hoger hij of zij is opgeleid; en in de sector van de vrije beroepen is quasi elke ondernemer hoger opgeleid, terwijl in de horecasector dit voor slechts een vijfde van de ondernemers het geval is.
- In de mate van **bijscholing** zien we een duidelijk verschil wanneer we rekening houden met gender, anciënniteit en sector: vrouwelijke ondernemers scholen zich meer bij dan mannelijke; starters volgen meer bijscholing dan ondernemers die reeds langer dan 5 jaar actief zijn; en in de sector van de vrije beroepen is bijscholing het meest gebruikelijk, terwijl dat in de horecasector het minst gebruikelijk is.
- **Leermogelijkheden** in en op het werk zijn in het algemeen weinig problematisch bij de zelfstandige ondernemers en hun deelpopulaties. Alleen qua sector valt een verschil op: de horecaondernemer behaalt een lagere score dan de andere ondernemers.
- In de **technische competenties** zien we een duidelijk verschil wanneer we rekening houden met gender, leeftijd, anciënniteit en sector: vrouwen voelen zich technisch minder goed opgeleid dan mannen; het technisch competentiedeficit is groter bij de jonge ondernemers en bij de starters; in de sectoren is het ervaren technisch competentiedeficit het kleinst bij de intellectuele diensten en het grootst in de landbouw.
- In de **managementcompetenties** zien we een duidelijk verschil wanneer we rekening houden met gender, leeftijd, en sector: vrouwen voelen zich qua management minder goed opgeleid dan mannen; het managementcompetentiedeficit is het grootst bij de jonge

ondernemers; in de sectoren is het managementcompetentiedeficit vooral zeer groot bij de vrije beroepen, de bouw en de landbouw.

Ook wanneer we de analyse maken op het niveau van de deelgroepen, worden deze bevindingen bevestigd:

- **Vrouwen** hebben een hoger opleidingsniveau en scholen zich meer bij dan mannen. Mannen hebben meer leermogelijkheden, en voelen zich beter opgeleid op technisch vlak en qua management.
- **Jonge ondernemers** hebben een hoger opleidingsniveau, scholen zich meer bij en hebben meer leermogelijkheden, maar ervaren een groter technisch en managementcompetentiedeficit in vergelijking met de oudere leeftijdsgroepen.
- **Starters** hebben in vergelijking met de al langer actieve ondernemers een hoger opleidingsniveau en scholen zich meer bij. Ze hebben echter minder leermogelijkheden, en ervaren een groter technisch en managementcompetentiedeficit. Dit knelpunt stelt zich nog scherper bij de jonge starters.
- Er zijn geen significante verschillen in de competentieportfolio van de ondernemers zonder en met **personeel**. Met uitzondering van de managementcompetenties, waarbij we vaststellen dat hoe meer personeel een ondernemer in dienst heeft, hoe kleiner het ervaren managementcompetentiedeficit is.
- Vrije beroepen hebben het hoogste opleidingsniveau, scholen zich meest bij, hebben zeer hoge leermogelijkheden en ervaren een relatief kleiner technisch competentiedeficit. Zij scoren daarentegen uitgesproken zwakker dan de andere **sectoren** wat de managementcompetenties betreft. Horecaondernemers hebben in vergelijking met andere sectoren een lager opleidingsniveau, scholen zich minder bij, en hebben minder leermogelijkheden. In de land- en tuinbouw is het technisch en managementcompetentiedeficit groot. In de bouwsector is een meer dan gemiddeld managementcompetentiedeficit. In de handel en in de sector van transport en productie, liggen de scores telkens in de buurt van het gemiddelde. De intellectuele diensten hebben van alle geanalyseerde sectoren de beste scores qua leermogelijkheden en qua technische en managementcompetenties.

Kenmerken van het ondernemerschap

Hoe kunnen we deze analyse plaatsen tegenover de andere bevindingen uit de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor?

Eenzijds stellen we vast dat er een duidelijke samenhang blijkt te zijn tussen de competentieportfolio van de zelfstandige ondernemer en de onderzochte **kenmerken van het ondernemerschap**. De ondernemer die zwak scoort op één of meerdere aspecten van de competentieportfolio, heeft ook een zwak resultaat inzake de werkbaarheid van het werk, de duurzaamheid van de ondernemersloopbaan, en de groeiperspectieven van de zelfstandige activiteit.

- Voor verschillende aspecten van de competentieportfolio, en dan vooral wat betreft de vaktechnische en de managementcompetenties, geldt dat wie hierop kwalitatief goed scoort, meer **werkbaar werk** heeft dan de ondernemer met zwakke plekken in zijn competentieportfolio.

- Eenzelfde verband zien we tussen elk van de onderzochte aspecten van de competentieportfolio van de ondernemer (opleidingsniveau, bijscholing, leermogelijkheden, vaktechnische en managementcompetenties) en de duurzaamheid van zijn of haar ondernemersloopbaan. Wie een zwakke competentieportfolio heeft, acht zich minder in staat zijn of haar **huidig werk te doen tot aan het pensioen**, en is ook minder **tevreden over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap**,
- Voor het kenmerk **groeiperspectief** zien we dat een zwakke competentieportfolio op vlak van opleidingsniveau, bijscholing, en leermogelijkheden significant samenhangt met een kleinere of negatieve groeiverwachting.

Een andere samenhang die in dit verhaal een rol speelt, is die tussen de kwaliteit van de competentieportfolio en van het **sociaal netwerk** waarop de ondernemer bij de bedrijfsvoering een beroep kan doen, wanneer hij of zij dit nodig acht. Het gaat dan bijvoorbeeld om verenigingen, externe adviseurs of een familieraad. Zelfstandige ondernemers die niet of slechts beperkt kunnen terugvallen op ondersteuning vanuit een sociaal netwerk hebben een grotere kans om een ernstig deficit te ervaren op vlak van vaktechnische competenties en/of op vlak van managementcompetenties.

Inzetten op competentieversterking

Bovenstaande bevindingen tonen aan dat het meervoudig loont om in te zetten op competentieversterking van de Vlaamse zelfstandige ondernemer. De aanpak ervan kan gebeuren op verschillende niveaus, die mekaar versterken.

- De focus van **beleidsmaatregelen** ter versterking van de competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer, kan per aspect (basisopleiding, bijscholing, leermogelijkheden, technische en managementcompetenties) rekening houden met de zwakste deelpopulaties in dat domein. Er kan daarnaast ook transversaal gewerkt worden.
- Zo zou bijvoorbeeld kunnen bekeken worden welke aandacht er in het curriculum van de basisopleiding gaat naar de technische en managementcompetenties, hoe het aanbod aan bijscholing en vervolmaking uitgebouwd is - vooral dan wat betreft management - en in welke mate het sociaal netwerk van de ondernemers toereikend functioneert.
- De **ondernemer** dient ook zelf alert te zijn voor de samenstelling van zijn competentieportfolio, en versterking te zoeken indien hij of zij een deficit ervaart, gezien de weerslag op de economische prestaties. Hij of zij kan hierbij terzelfdertijd oog hebben voor zijn of haar sociaal netwerk en dit proberen te verbreden of maximaal aan te spreken.
- De **omgeving van de ondernemer** (verenigingen, adviseurs, familieraad) kan een aanbod creëren dat hierop inspeelt, en vervult als sociaal netwerk een belangrijke ondersteunende en stimulerende rol.

Inleiding

In dit rapport wordt ingezoomd op de resultaten van de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor op het vlak van opleiding en competenties van zelfstandige ondernemers, onder de noemer 'de competentieportfolio van de zelfstandige ondernemer'. We maken hiervoor in hoofdzaak gebruik van de databank van de werkbaarheidsmeting 2016, en waar relevant ook van vorige werkbaarheidsmetingen. De bevindingen knopen aan bij een rapport dat naar aanleiding van een vorige werkbaarheidsmeting is opgesteld (Penne en Bourdeaud'hui, 2015). Het onderzoek kadert evenzeer in de eigen acties die de SERV lanceerde in zijn actieplan 'De transitie naar een digitale samenleving. Aanbevelingen en acties' van 4 juli 2018, onder de noemer 'ondersteunen van innovatie, ondernemerschap en organisatieverandering'.

De Vlaamse Werkbaarheidsmeting is een driejaarlijkse enquête bij een representatief staal van Vlaamse werknemers en zelfstandige ondernemers over werkbaar werk. Daarnaast peilt de bevraging ook naar een aantal andere werkaspecten. Deze enquête werd voor zelfstandige ondernemers reeds vier keer georganiseerd in resp. 2007 (n=2.367), 2010 (n=2.239), 2013 (n=3.776) en 2016 (n=2720). Alle informatie over de methodologie van de werkbaarheidsmeting is te vinden in de methodologische nota (Bourdeaud'hui, Janssens en Vanderhaeghe, 2016b), de basisinformatie is gepubliceerd in een rapport (Bourdeaud'hui, Janssens en Vanderhaeghe, 2016a). Alle publicaties zijn beschikbaar op de website www.werkbaarwerk.be. In de referentielijst achteraan dit rapport zijn de rapporten opgenomen die in het kader van dit onderzoek relevante achtergrondinformatie aanreiken.

Voorliggend rapport bevat vijf delen en is als volgt samengesteld.

Deel 1 brengt de competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer in kaart, en geeft informatie over de evolutie van het opleidingsniveau, de bijscholing en de leer mogelijkheden in en op het werk. Ook de inschatting van de eigen technische en managementcompetenties komt aan bod.

In **deel 2** wordt de competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer in kaart gebracht voor de deelpopulaties naar gender, leeftijd, anciënniteit, bedrijfsgrootte en sector.

Deel 3 bevat een multivariate analyse waarbij nagegaan wordt welke factoren een rol spelen in geval van een ernstig competentiedeficit.

In **deel 4** omschrijven we het belang van een kwalitatieve competentieportfolio en de samenhang met kenmerken van het ondernemerschap die we kunnen afleiden uit de databank van de Werkbaarheidsmonitor. Het gaat om de werkbaarheid van het werk, de duurzaamheid van de ondernemersloopbaan, de groeiperspectieven van de zelfstandige activiteit, en de omvang van het sociale netwerk.

Deel 5 geeft tot slot enkele aandachtspunten relevant voor het beleid.

Bijlage 1 bevat de exacte vraagstelling uit de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor voor de geanalyseerde aspecten van de competentieportfolio, en de wijze van verwerking. In bijlage 2 staat een overzichtstabel met de belangrijkste cijfers uit de databank van de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor, waarvan deze analyse van de competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer gebruik maakt. Bijlage 3 bevat de cijfertabel van de logistische regressie met betrekking tot een ernstig competentiedeficit.

1 De competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer

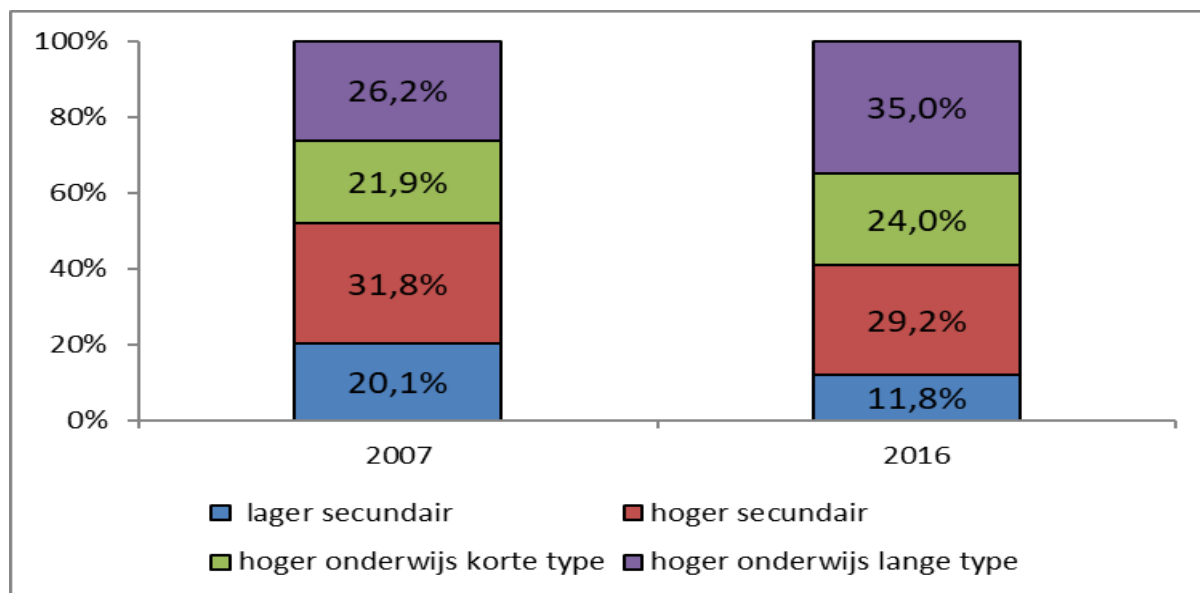
We gebruiken de term 'competentieportfolio' voor het geheel van vaardigheden en competenties die een zelfstandige ondernemer heeft of nodig heeft om zijn of haar functie uit te oefenen. Een kwalitatief gevulde competentieportfolio is belangrijk voor de duurzaamheid van de ondernemersloopbanen in Vlaanderen.

De voorliggende analyse van de **competentieportfolio** van de zelfstandige ondernemers is gebaseerd op de vragen uit de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor met betrekking tot opleiding en competenties. Ze peilen naar de volgende vijf aspecten:

- het hoogste behaalde getuigschrift of diploma (**opleidingsniveau**),
- het volgen van **bijscholing** in het voorbije jaar,
- de **leermogelijkheden** die het werk biedt,
- de ervaren competenties op **technisch** of vakinhoudelijk vlak,
- de ervaren competenties op vlak van **management** en bedrijfsbeheer.

Op basis van de respons op deze vragen geven we hieronder het beeld van de competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer anno 2016. We vergelijken waar mogelijk met de cijfers van de nulmeting 2007.

1.1 Opleidingsniveau

Figuur 1 : Het opleidingsniveau van de zelfstandige ondernemer, evolutie 2007-2016

Uit de meting 2016 blijkt dat 11,8% van de Vlaamse zelfstandige ondernemers kortgeschoold is, en maximum een diploma lager secundair heeft¹. 29,2% is middengespoold en heeft een diploma secundair onderwijs. 59% is hooggeschoold en heeft een diploma hoger onderwijs, hetzij van het korte type (dit is voor 24% van de ondernemers het geval), hetzij van het lange type (35% van de ondernemers).

We zien een duidelijke evolutie doorheen onze metingen. Het basisopleidingsniveau van de zelfstandige ondernemers neemt duidelijk toe bij elke meting²: Enerzijds neemt het aandeel van de kortgeschoolde ondernemers af. In 2007 was dit nog één op de vijf (20,1%). In 2016 is dit gedaald tot bijna één op de tien (11,8%). Ook het aandeel van de middengespoolden daalt, met 2,6 procentpunt. Anderzijds is het aandeel van de hooggeschoolde ondernemers afgetekend toegenomen, met 2,1 procentpunt voor de hoger gediplomeerden van het korte type, en zelfs met 8,8 procentpunt voor de ondernemers met een diploma hoger onderwijs lange type. Wanneer we deze beide types hoger geschoolden samen beschouwen, dan zien we dat zij bij de eerste meting in 2007 nog net niet de helft (48,1%) uitmaakten, terwijl zij bij de laatste meting reeds 59% van de zelfstandige ondernemers vertegenwoordigen.

¹ Een werkzoekende wordt door de VDAB als kortgeschoold of 'laaggeschoold' beschouwd als hij of zij geen diploma of getuigschrift van secundair onderwijs behaalde. Ook werkzoekenden uit de leertijd (Syntra) en het deeltijds beroeps secundair onderwijs worden als laaggeschoold beschouwd. 'Middengespoolden' behaalden een diploma secundair onderwijs, en 'hooggeschoolden' een diploma hoger onderwijs.

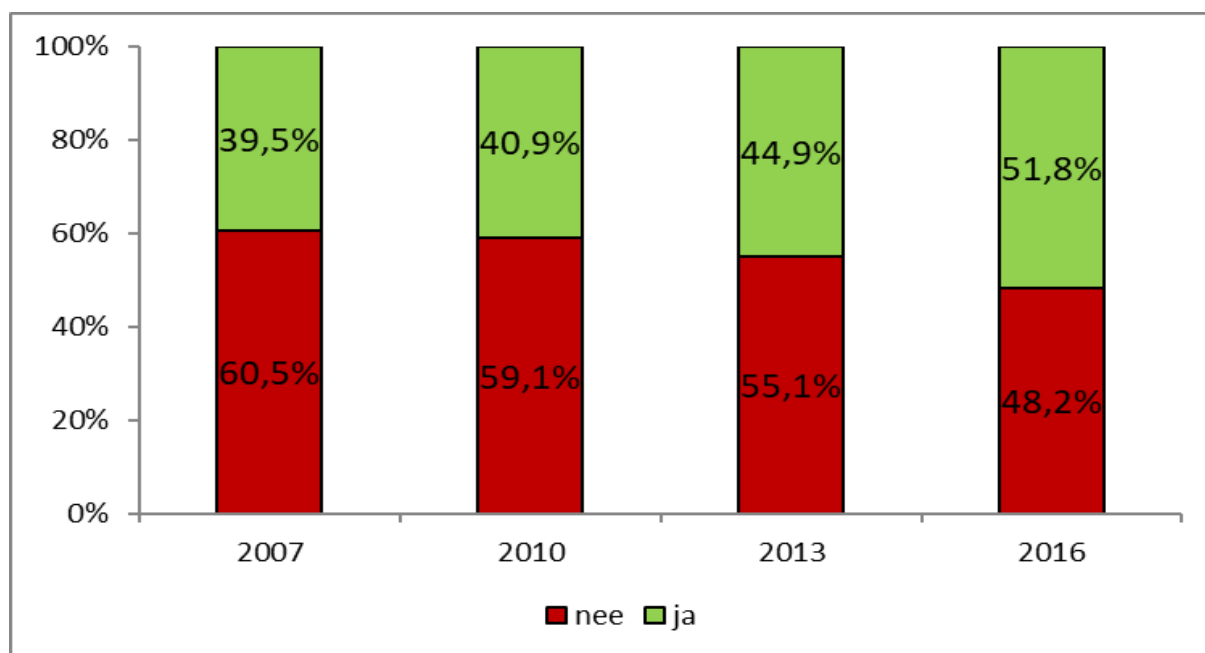
² Ook de globale bevindingen voor de Vlaamse bevolking op arbeidsleeftijd evolueren in dezelfde zin, zie Sels, L., Vansteenkiste, S., & Scholiers, B. (2017). *Wat als ... slechts 10% van de bevolking laaggeschoold zou zijn?* (Werk.Focus 2017 nr.3). Leuven: Steunpunt Werk.

Deze toenemende scholarisatie is een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle omschakeling naar een meer kennisgedreven en innovatieve economie. Ze is het resultaat van een generatie- en een cohorde-effect. In de voorbije twintig jaar ging het opleidingsniveau van de nieuwe generaties jongeren stelselmatig omhoog (generatie-effect). Naarmate deze generaties ouder worden en de oudere, korter geschoolde generaties vervangen, doen ze het gemiddelde opleidingsniveau verder toenemen (cohorde-effect).

1.2 Bijscholing

Naast de basisopleiding vormt het verbreden, verdiepen of vernieuwen van de kennis door bijscholing een tweede bron om competenties op peil te kunnen houden en verder te ontwikkelen.

De respons op de vraag of de ondernemer in de voorbije 12 maanden een bijscholing heeft gevolgd, wordt hieronder in twee categorieën verwerkt.

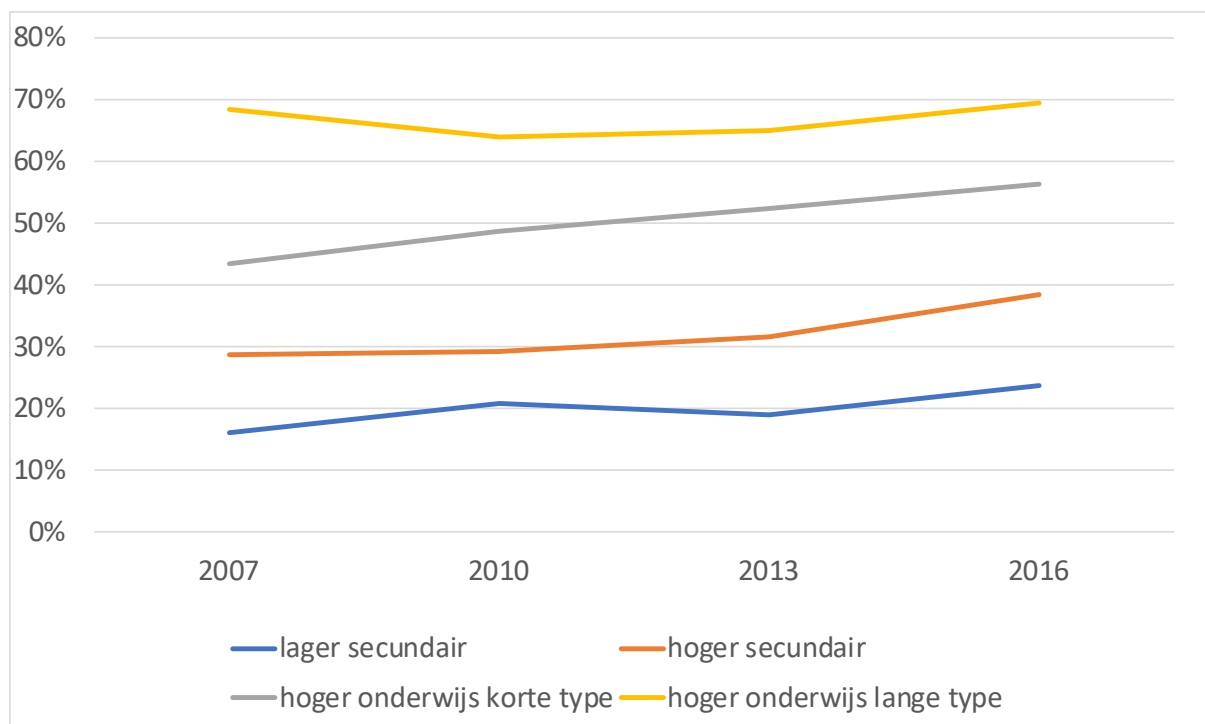
Figuur 2 : Bijscholing door de zelfstandige ondernemer, evolutie 2007-2016

Uit de meting 2016 blijkt dat 51,8% van de Vlaamse zelfstandige ondernemers het voorbije jaar een bijscholing heeft gevolgd. Voor iets minder dan de helft van de ondernemers (48,2%) is dit daarentegen niet het geval.

De kennismaatschappij vraagt steeds meer om levenslang leren en ook zelfstandige ondernemers scholen zich in toenemende mate bij: het aandeel van de ondernemers die zich de voorbije 12 maanden bijschoolden is met 12,3 procentpunt toegenomen van 39,5% in 2007, tot 51,8% in 2016. De toename lijkt ook groter te worden doorheen de opeenvolgende metingen. Deze evolutie is nog niet ten einde want er blijft een relatief beduidend gedeelte van de ondernemers (48,2%) voor wie dit nog steeds niet gebruikelijk is.

Analyses naar het profiel van deze laatste groep (wie zijn de ondernemers die zich niet bijschoolden het voorbije jaar) wijzen in de richting van een verhoudingsgewijs groter aandeel mannelijke ondernemers, oudere ondernemers, midden- of kortgeschoolde ondernemers, en ondernemers met gelijkblijvende of negatieve groeiverwachting. Er zijn ook grote sectorale verschillen, met als positieve uitschieters de kennisberoepen uit de sector van de vrije beroepen, en als negatieve uitschieters de meer arbeidsintensieve sectoren zoals horeca en land- en tuinbouw. Het al dan niet hebben van personeel blijkt daarentegen weinig invloed te hebben op de attitude ten aanzien van bijscholing.

Wanneer we stilstaan bij de vaststelling dat hooggeschoolde ondernemers zich verhoudingsgewijs meer bijscholen dan de lager geschoolden, en dat de zelfstandigensectoren die in de lift zitten vooral degene zijn waarin een hoge basisopleiding en bijscholing meer traditie zijn, zoals bij de vrije beroepen, rijst de vraag of de globale toename van het aandeel ondernemers dat zich bijschoolt, hier een louter gevolg van is. Is met andere woorden de toename van de bijscholing onder ondernemers enkel gesitueerd bij de toegenomen groep van hooggeschoolden? De opsplitsing van de bevindingen inzake bijscholing, per opleidingsniveau, doorheen de verschillende metingen, leert ons dat dit niet het geval is.

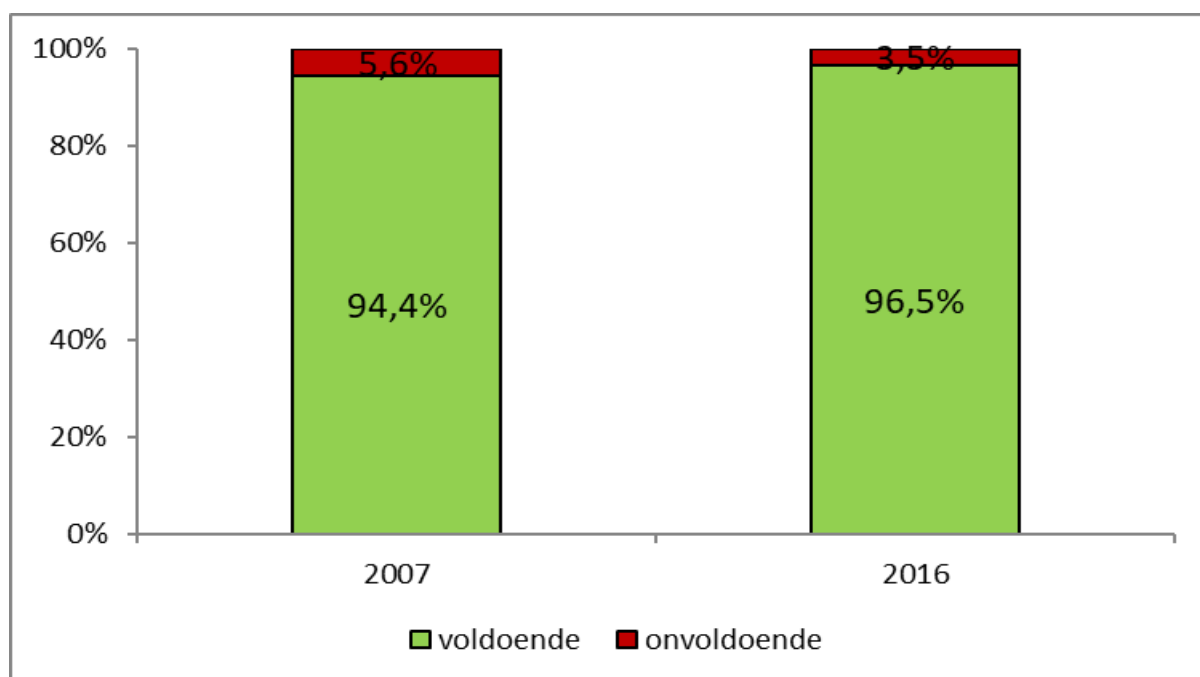
Figuur 3 : bijscholing door de zelfstandige ondernemer per opleidingsniveau, evolutie 2007-2016

Figuur 3 geeft de evolutie weer van de bijscholingsinspanningen van zelfstandige ondernemers doorheen de verschillende metingen, voor de verschillende opleidingsniveaus. We kunnen hieruit afleiden dat er inderdaad een rechtlijnig verband is tussen het opleidingsniveau en de mate van bijscholing: hoe lager geschoold, hoe minder men zich bijschoolt; en hoe hoger geschoold, hoe meer de ondernemer zich bijschoolt. Een tweede vaststelling staat hier los van: er is doorheen de opeenvolgende metingen wel degelijk in alle opleidingsniveaus een toename van het aandeel dat zich bijschoolt. Dit is het duidelijkst het geval voor de ondernemers met een diploma hoger secundair en een diploma hoger onderwijs van het korte type. Maar ook bij de kortgeschoolden, de ondernemers die maximaal een diploma lager secundair hebben behaald, zien we een toename van de bijscholing. Bij de hoogst opgeleiden, de ondernemers met een diploma hoger onderwijs van het lange type, is het aandeel bijscholingen tussen 2007 en 2016 omzeggens status quo.

1.3 Leermogelijkheden

De leermogelijkheden in en op het werk vormen één van de vier centrale indicatoren om het werk als 'werkbaar' te kunnen kwalificeren in de werkbaarheidsmonitor. De enquête peilt naar de mate waarin nieuwe dingen op uw werk geleerd worden, waarin mogelijkheden voor persoonlijke groei en ontwikkeling voorhanden zijn, waarin het werk het gevoel geeft er iets mee te kunnen bereiken, en waarin het werk mogelijkheden biedt voor zelfstandig denken en doen.

De resultaten van de werkbaarheidsmonitor worden hieronder in twee categorieën verwerkt ('onvoldoende' en 'voldoende') naar gelang de leermogelijkheden al dan niet als problematisch worden gekwalificeerd door de betrokkenen.

Figuur 4 : Leermogelijkheden in en op het werk voor de zelfstandige ondernemer, evolutie 2007-2016

De leermogelijkheden van de zelfstandige ondernemers in en op het werk zijn bijzonder groot. Volgens de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2016 heeft 96,5% van de ondernemers voldoende leerkanen in en op het werk. Er is bovendien een significante toename met 2,1 procentpunt in vergelijking met de eerste meting van 2007.

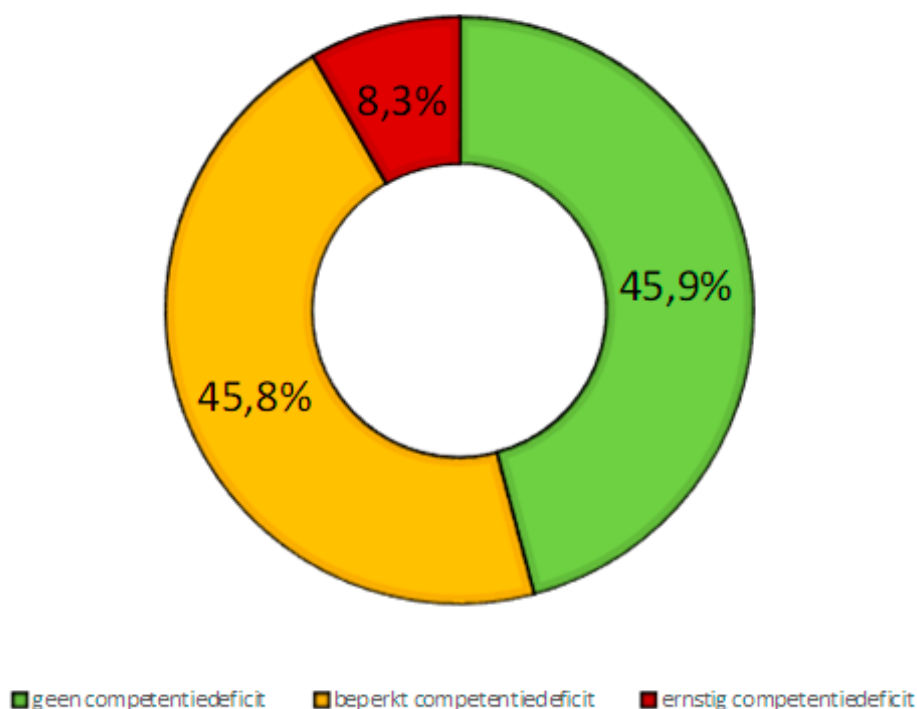
1.4 Competentiedeficits

De databank van de Vlaamse werkbaarheidsmonitor geeft ons ook een inkijk in mogelijke competentiedeficits, zowel vaktechnisch als inzake management.

1.4.1 Technische competenties

In de werkbaarheidsenquête werd vanaf de meting 2013 een bijkomende vraag gesteld die peilt naar de mate waarin de zelfstandige ondernemer zich voldoende opgeleid voelt, zowel voor de vakinhoudelijke of technische aspecten van zijn of haar activiteit, als voor het beheer of management van zijn of haar bedrijf of firma.

Op basis van de antwoordmogelijkheden op de vraag: 'Voelt u zich voldoende opgeleid voor de vakinhoudelijke of technische aspecten van uw zelfstandige activiteit?' wordt voor deze analyse een onderscheid gemaakt tussen geen competentiedeficit ('altijd'), beperkt competentiedeficit ('vaak') en ernstig competentiedeficit ('soms', 'nooit').

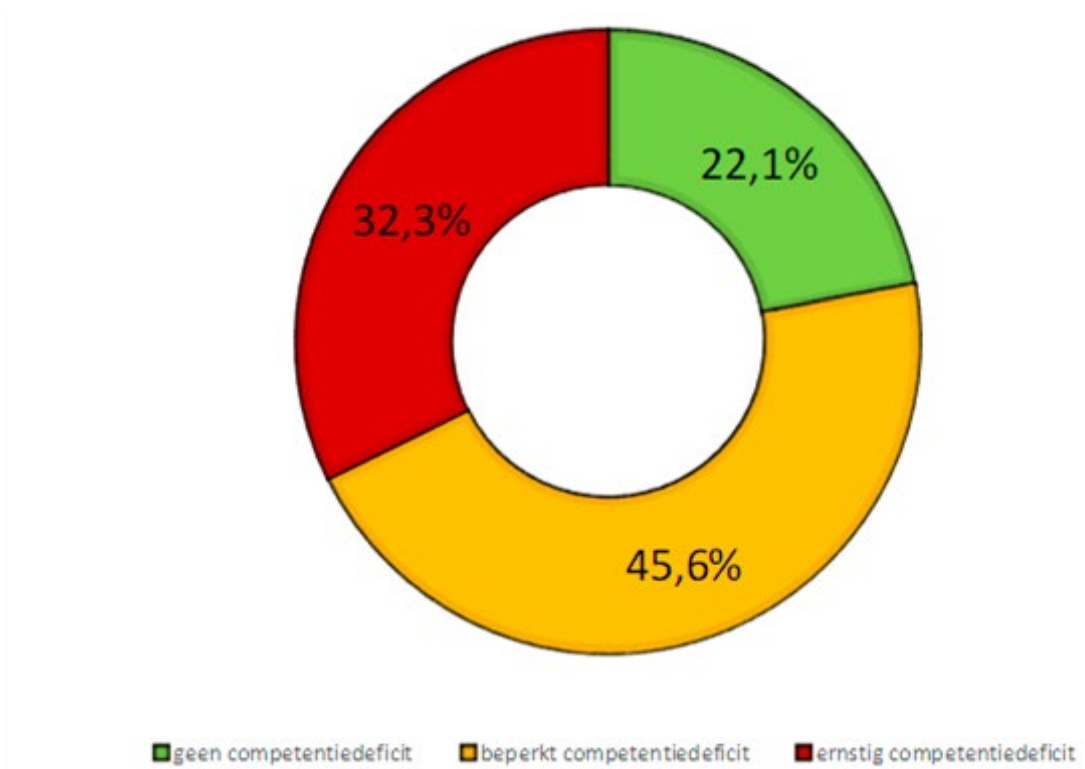

Figuur 5 : Ervaren vaktechnische competenties, 2016

Bij de meting 2016 ervaart 45,9% van de zelfstandige ondernemers geen technisch competentiedeficit. Een even grote groep (45,8%) ervaart op dit vlak een beperkt deficit. Voor 8,3% van de ondernemers is er een ernstig technisch competentiedeficit. Deze bevindingen verschillen niet significant met de meting 2013.

1.4.2 Management en bedrijfsbeheer

Op basis van de antwoordmogelijkheden op de vraag: 'Voelt u zich voldoende opgeleid voor het beheer en het management van uw bedrijf/firma?' wordt voor de analyse een onderscheid gemaakt tussen geen competentiedeficit ('altijd'), beperkt competentiedeficit ('vaak') en ernstig competentiedeficit ('soms', 'nooit').

Figuur 6 : Ervaren managementcompetenties, 2016

Bij de meting 2016 ervaart minder dan één op de vier of slechts 22,1% van de zelfstandige ondernemers, in geen enkele omstandigheid een managementcompetentiedeficit. Dat betekent omgekeerd dat ruim drie kwart van de zelfstandige ondernemers zich op dit vlak onvoldoende opgeleid voelt, in beperkte of in ernstige mate. We zien bij een kleine helft van de ondernemers (45,6%) een beperkt managementcompetentiedeficit. En bij een derde van de ondernemers (32,3%) wordt een ernstig competentiedeficit gerapporteerd. In vergelijking met de meting 2013 is de groep Vlaamse zelfstandige ondernemers met een ernstig managementcompetentiedeficit bovendien significant groter geworden, met een toename van 4,2 procentpunt.

1.4.3 Competentiedeficits gecombineerd

De mate waarin ondernemers zich competent voelen bij het management en beheer van hun zelfstandige activiteit, verschilt duidelijk van het niveau van hun vaktechnische competenties. Wanneer we beide soorten competenties vergelijken, dan zien we dat de groep van zelfstandige ondernemers zonder competentiedeficit groter is wanneer het gaat om technische of vakinhoudelijke competenties, dan wanneer het gaat om het beheer en management van hun bedrijf: een kleine helft van de Vlaamse ondernemers (45,9%) voelt zich in alle omstandigheden op technisch vlak voldoende opgeleid, terwijl nog geen kwart (22,1%) zich in alle omstandigheden voldoende opgeleid voelt op het vlak van management.

De vraag stelt zich in welke mate er een overlap is tussen beide groepen, tussen de verdeling onder de zelfstandige ondernemers op het vlak van vakinhoudelijke competenties en de verdeling op het vlak van managementcompetenties.

Wanneer we de beide competenties simultaan beschouwen, blijkt uit de onderstaande kruistabel (Tabel 1) dat de groepen die terzelfdertijd op beide vlakken heel goed of heel slecht scoren, niet zo groot zijn: nog niet één op de vijf van de zelfstandige ondernemers (18,2%) ervaart zichzelf als volledig competent op alle vlakken, zowel vaktechnisch, als qua management. Omgekeerd, is er een groep zelfstandige ondernemers die op beide aspecten terzelfdertijd een ernstig competentiedeficit vertoont, en deze kritieke groep maakt 6,8% uit van de ondernemerspopulatie.

Analyses naar het profiel van deze laatste groep wijzen in de richting van een verhoudingsgewijs groter aandeel vrouwelijke ondernemers, jonge ondernemers, startende ondernemers, en ondernemers met negatieve groeiverwachting. Er zijn ook grote sectorale verschillen, met een relatief groter aandeel van ondernemers uit de land- en tuinbouw en uit de handel. Het al dan niet hebben van personeel blijkt daarentegen weinig invloed te hebben op het ervaren competentiedeficit. De grootste categorie (modus) wordt gevormd door de ondernemers die terzelfdertijd op beide competenties een beperkt deficit signaleren (25,6% van de Vlaamse zelfstandige ondernemers).

		Competentiedeficit inzake bedrijfsbeheer en management			Totaal
		Geen	Beperkt	Ernstig	
Competentiedeficit inzake vakinhoudelijke of technische aspecten	Geen	18,2%	18,9%	8,9%	45,9%
	Beperkt	3,6%	25,6%	16,6%	45,8%
	Ernstig	,3%	1,2%	6,8%	8,3%
Totaal		22,1%	45,6%	32,3%	100,0%

Tabel 1 : Technische en managementcompetenties, 2016

1.5 Basisopleiding en competentieportfolio

De databank van de Werkbaarheidsmonitor biedt inzicht in de samenhang tussen het basisopleidingsniveau van de zelfstandige ondernemers met de andere aspecten van hun competentieportfolio. Tabel 2 geeft dit weer.

	bijscholing % ja	leermogelijk- heden % niet problematisch	technisch competentiedeficit			management competentiedeficit		
			geen	beperkt	ernstig	geen	beperkt	ernstig
lager secundair	23,5%	92,9%	44,8%	43,4%	11,7%	23,2%	43,5%	33,3%
hoger secundair	38,4%	95,2%	47,1%	43,7%	9,2%	23,7%	46,0%	30,3%
hoger onderwijs korte type	56,1%	97,5%	42,3%	48,5%	9,2%	21,3%	48,4%	30,3%
hoger onderwijs lange type	69,4%	98,2%	47,7%	46,8%	5,6%	21,4%	44,0%	34,7%
	s	s	s			ns		

Tabel 2 : Opleidingsniveau en competentieportfolio, 2016

Hoe hoger de scholarisatie van de zelfstandige ondernemer, hoe meer hij of zij zich bijschoolt, hoe meer leermogelijkheden hij of zij in het werk heeft, en hoe minder groot het technisch competentiedeficit.

Wat het managementcompetentiedeficit betreft is er daarentegen geen significante samenhang vast te stellen. We zien dat ook bij een groot deel van de hoogst opgeleiden sprake is van een (beperkt of ernstig) managementcompetentiedeficit. Bovendien is het aandeel van de groep met een ernstig managementcompetentiedeficit quasi even groot bij de kortgeschoolden als bij de ondernemers met een diploma hoger onderwijs van het lange type (respectievelijk 33,3% en 34,7%).

Deze bevindingen geven een indicatie van de breedte van het kader waarbinnen de opbouw van managementcompetenties zich afspeelt, en van de desgevallende scope van een beleid dat hier wil op inspelen.

2 Competenties van verschillende deelpopulaties van zelfstandige ondernemers

In dit deel gaan we na of er grote onderlinge verschillen zijn in de competenties van de Vlaamse zelfstandige ondernemers naargelang de beschouwde deelpopulatie. Hierbij wordt rekening gehouden met volgende variabelen: gender, leeftijd, bedrijfsomvang, anciënniteit, en sector³.

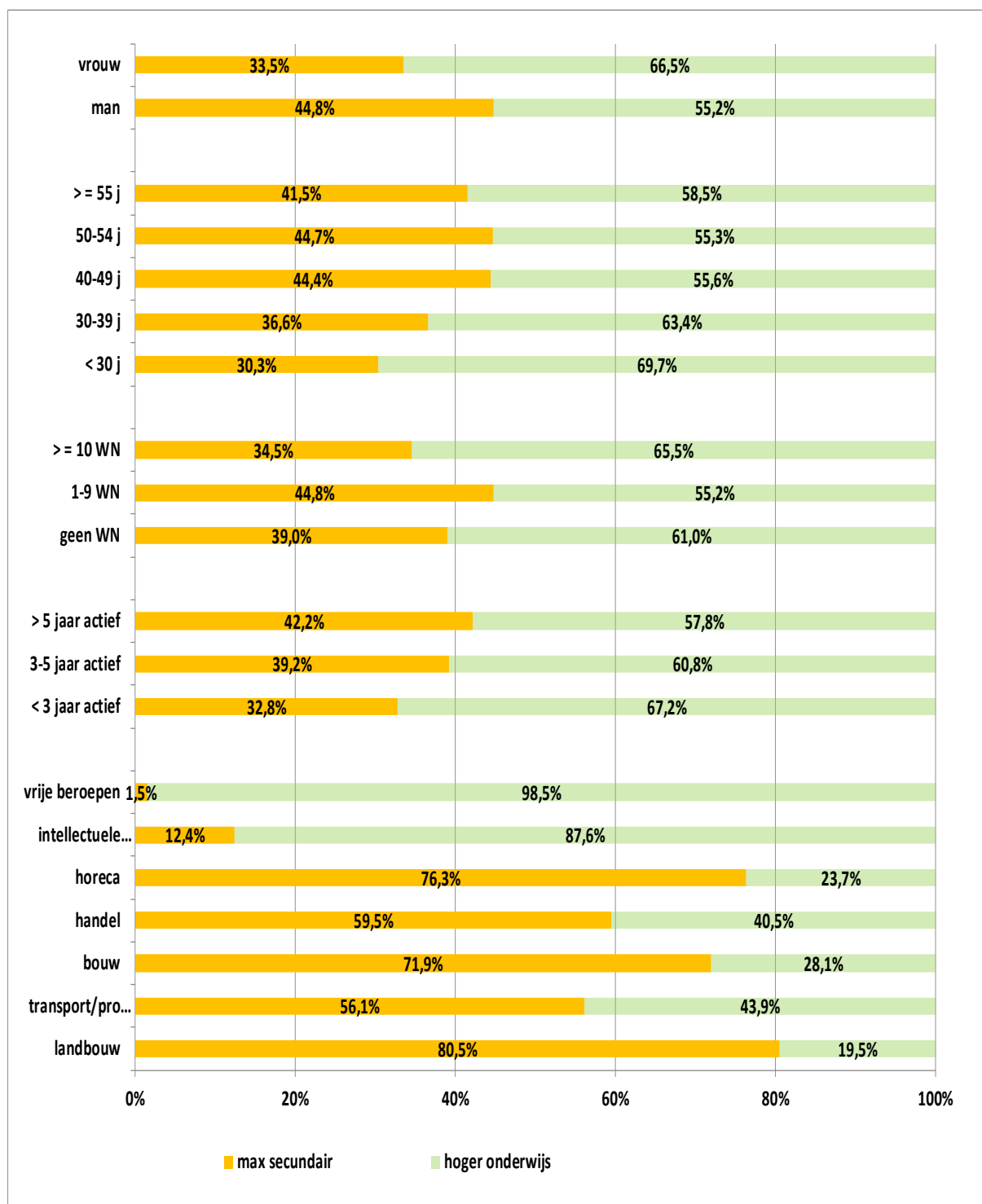
We presenteren dit eerst vanuit het perspectief van de geanalyseerde aspecten van de competentieportfolio: het hoogste behaalde getuigschrift of diploma (opleidingsniveau), het volgen van bijscholing in het voorbije jaar, de leermogelijkheden die het werk biedt, de ervaren competenties op technisch of vakinhoudelijk vlak, de ervaren competenties op vlak van management.

Vervolgens kijken we welke globale resultaten elke deelgroep behaalt.

³ Dit rapport geeft omwille van de continuïteit in de rapportering de bevindingen weer voor dezelfde zeven sectoren als in de vorige editie. Voor de sectoren bouw, handel, intellectuele diensten en vrije beroepen komen in de Werkbaarheidsmonitor-databank voor 2016 meer dan 200 waarnemingen voor. Voor de sectoren land- en tuinbouw en visserij, horeca, en transport en industrie is dit niet het geval. Voor deze sectoren dienen de gegevens 2016 met gepaste omzichtigheid behandeld te worden.

2.1 Per competentieaspect

2.1.1 Opleidingsniveau

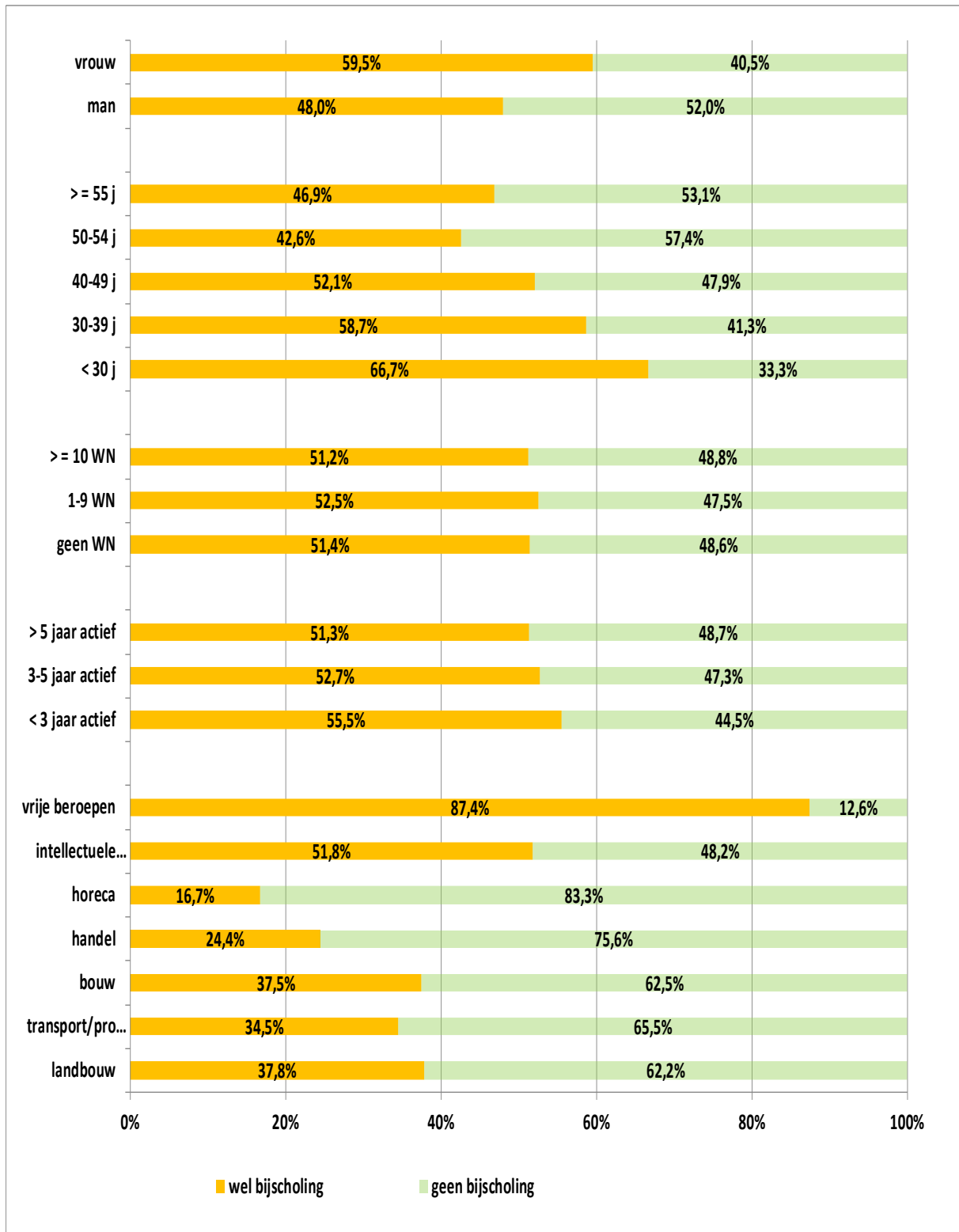
Figuur 7 : Basisopleidingsniveau naar deelgroepen, 2016

Figuur 7 geeft een beeld van de hoogst behaalde opleiding of getuigschrift van de zelfstandige ondernemers. Onder de noemer 'hoger onderwijs' (kleur groen) vallen zowel de opleidingen van het type 'bachelor' als 'master'. De andere groep is samengevoegd onder de benaming 'maximum secundair' (kleur oranje).

Vrouwelijke ondernemers hebben vaker een hoger diploma dan mannelijke. Het aandeel van de ondernemers met een hoger diploma neemt af met de leeftijd; hoe jonger hoe hoger opgeleid. De verdeling naar bedrijfsgrootte is divers: ondernemers zonder personeel en ondernemers met meer dan 10 werknemers, hebben vaker een hoger diploma dan de groep met 1-9 werknemers. Starters (<3 jaar actief) hebben vaker een hoger diploma dan ondernemers die reeds langer dan 5 jaar actief zijn. De sectoren geven de scherpste verschillen: daar waar de sector van de vrije beroepen logischerwijs quasi uitsluitend hoger opgeleiden telt (98,5%), vinden we in de landbouw het kleinste aantal ondernemers met een hoger diploma (19,5%). Daarna volgen de horeca (23,7% met een hoger diploma), de bouw (28,1%), de handel (40,5%) en de sector van transport en productie (43,9%). De intellectuele diensten sluiten het meeste aan bij de vrije beroepen (87,6% met een hoger diploma).

Al deze tendensen zijn vrij gelijkaardig aan degene die we bij de opmaak van de vorige editie van dit rapport vaststelden, met dien verstande dat de scholarisatiegraad in elk van deze deelgroepen thans iets hoger ligt. Dit stemt overeen met de algemene besluiten van het vorig hoofdstuk.

2.1.2 Bijscholing

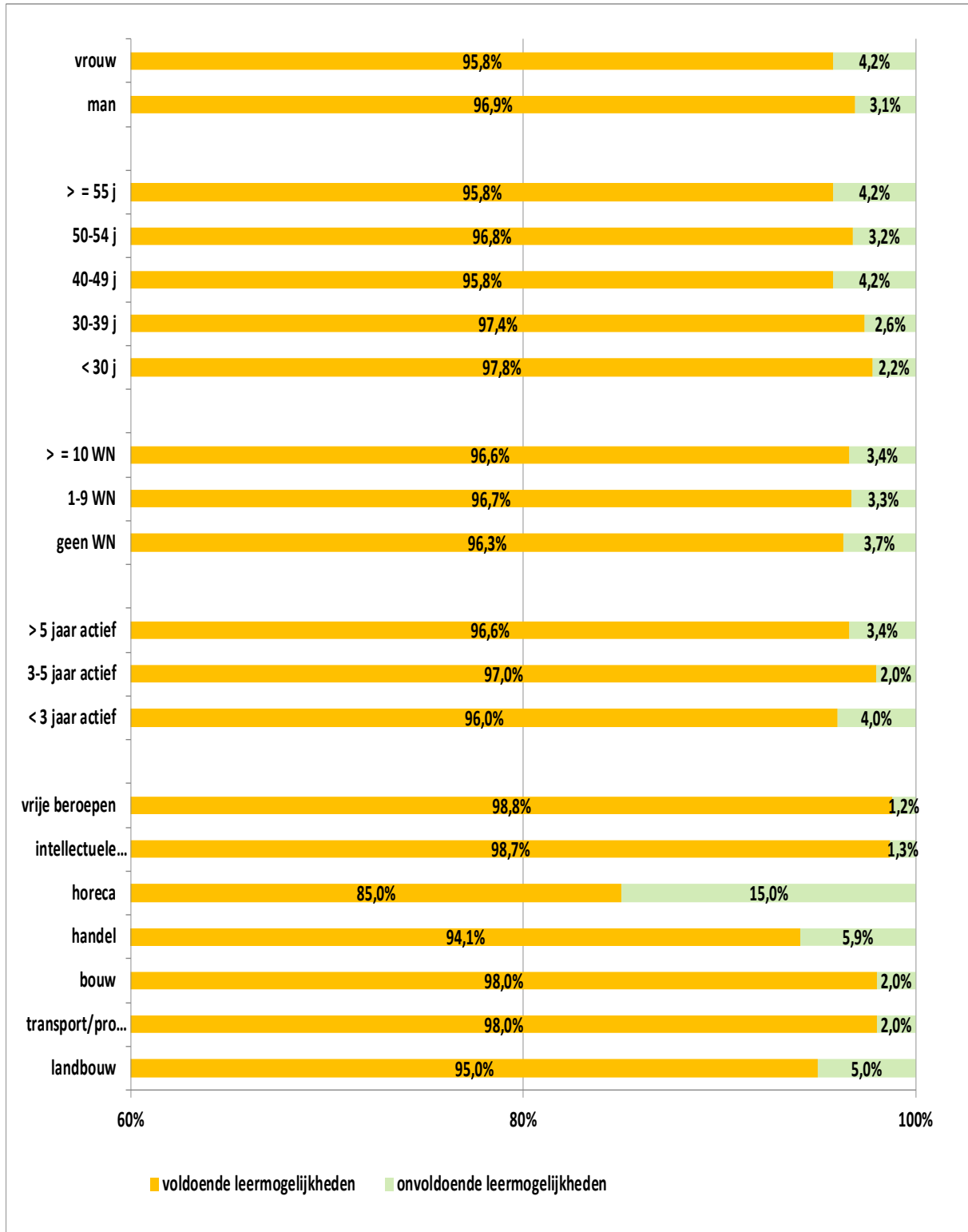

Figuur 8 : Bijscholing naar deelgroepen, 2016

Figuur 8 geeft een beeld van de mate waarin de zelfstandige ondernemers zich hebben bijgeschoold in het voorbije jaar. Vrouwelijke ondernemers scholen zich meer bij dan mannelijke ondernemers. Jongeren scholen zich meer bij dan 50-plussers. Naar anciënniteit en bedrijfsgrootte zijn er geen noemenswaardige verschillen. In de sectoren zijn het de vrije beroepen die zich afgetekend meer bijscholen dan de andere sectoren: bijna 9 op de 10 (87,4%), wat samenhangt met de verplichting tot permanente vorming die voor heel wat gereguleerde beroepen geldt. Daarna volgen in afnemende volgorde de intellectuele diensten (51,8% schoolt zich bij), de landbouw (37,8%), de bouw (37,5%), transport en productie (34,5%), en de handel (24,4%). In de horeca scholen de ondernemers zich het minst bij (16,7%).

Ook deze tendensen zijn vrij gelijkaardig aan degene die we bij de opmaak van de vorige editie van dit rapport vaststelden, met dien verstande dat de bijscholingsgraad in elk van deze deelgroepen vandaag iets hoger ligt. Dit stemt overeen met de algemene besluiten van het vorig hoofdstuk.

2.1.3 Leermogelijkheden

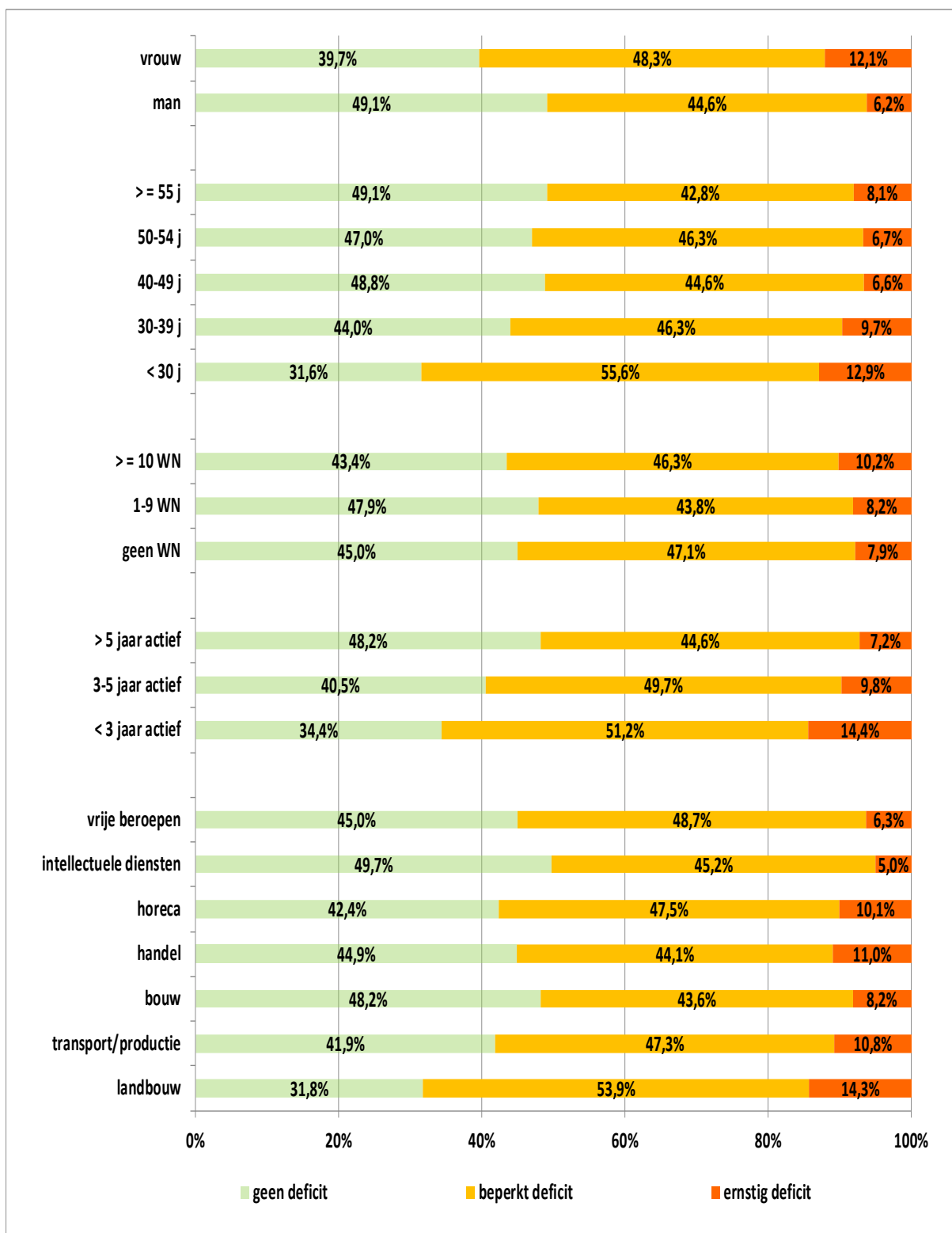

Figuur 9 : Leermogelijkheden naar deelgroepen, 2016

Figuur 9 geeft een beeld van de mate waarin de zelfstandige ondernemers leermogelijkheden hebben in en op het werk. In het algemeen scoren de zelfstandige ondernemers en hun deelpopulaties weinig problematisch op deze werkbaarheidsindicator. We stellen vooral sectorale verschillen vast op dit vlak, waarbij de (relatief) lagere score voor de horecasector het meest in het oog springt; 15% van de ondernemers uit deze sector geeft aan onvoldoende leermogelijkheden te hebben. Daarnaast scoren ook de handel en de landbouw iets slechter qua leermogelijkheden.

Opnieuw stellen we vast dat deze tendensen quasi gelijkaardig zijn aan degene die we bij de opmaak van de vorige editie van dit rapport hebben aangeduid.

2.1.4 Technisch competentiedeficit

Figuur 10 : Vaktechnisch deficit naar deelgroepen, 2016

Figuur 10 geeft een beeld van de mate waarin de zelfstandige ondernemers een technisch of vakinhoudelijk competentiedeficit ervaren. We zien dat het aandeel van de groep die geen enkel vaktechnisch competentiedeficit ervaart (groene kleur), in geen enkele deelpopulatie effectief de helft bereikt.

Het aandeel van de groep die een ernstig competentiedeficit ervaart (rode kleur), bedraagt in een aantal deelgroepen meer dan 10%. Meer bepaald is dit het geval in diverse sectoren (landbouw 14,3%, handel 11%, transport/productie 10,8% en horeca 10,1%). Maar ook qua gender (vrouwen 12,1%), leeftijd (< 30 jarigen 12,9%), anciënniteit (< 3 jaar actief 14,4%) en bedrijfsgrootte (>= 10 WN 10,2%) zijn er deelgroepen waarbinnen het aandeel van degenen met een ernstig technisch competentiedeficit meer dan 10% bedraagt.

Meer algemeen kunnen we stellen dat vrouwen zich vaktechnisch minder goed opgeleid achten dan mannen. Hoe ouder de ondernemer hoe minder hij of zij een technisch competentiedeficit ervaart. Het technisch competentiedeficit van starters ligt merkkelijk hoger dan dat van ondernemers die al langer dan 5 jaar actief zijn. In de sectoren is het ervaren vaktechnisch competentiedeficit (beperkt of ernstig; rode en oranje kleur tezamen) het kleinst bij de intellectuele diensten (51,3%) en het grootst in de landbouw (68,2%).

Deze tendensen stemmen min of meer overeen met degene die we bij de opmaak van de vorige editie van dit rapport vaststelden, met dien verstande dat de mate waarin een vaktechnisch competentiedeficit ervaren wordt in de meeste van deze deelgroepen thans lichtjes hoger ligt.

2.1.5 Managementcompetentiedeficit

Figuur 11 : Managementcompetentiedeficit naar deelgroepen, 2016

Figuur 11 geeft een beeld van de mate waarin de zelfstandige ondernemers een competentiedeficit ervaren op het vlak van management en bedrijfsbeheer. Het competentiedeficit is hier veel uitgesprokener dan op vaktechnisch vlak. We zien dat het aandeel van de groep die zich in alle omstandigheden competent voelt op het vlak van management (groene kleur), in de verschillende deelpopulaties maximaal rond een kwart schommelt, en in elk geval overal minder dan één op de drie bedraagt.

Het aandeel van de ondernemers met een ernstig managementcompetentiedeficit (rode kleur) varieert in de verschillende deelpopulaties tussen een kwart tot de helft. Negatieve uitschieters op dit vlak zijn de jonge ondernemers (<30 jaar 50,7%), de startende ondernemers (<3 jaar actief 44,8%) en de sector van de vrije beroepen (45,7%). De beste score wordt daarentegen behaald door de sector van de intellectuele diensten ('slechts' 20,3% van de ondernemers ervaart een ernstig managementcompetentiedeficit).

Meer algemeen kunnen we stellen dat vrouwen zich op vlak van management minder goed opgeleid voelen dan mannen: slechts 17,9% van de vrouwelijke ondernemers ervaart geen enkel competentiedeficit, en 41,5% van de vrouwen signaleert daarentegen een ernstig competentiedeficit. Bij de mannelijke ondernemers is dit respectievelijk 24,5% en 27,5%. Ook de leeftijd en de anciënniteit spelen een belangrijke rol: hoe jonger en hoe minder lang actief, hoe groter het managementcompetentiedeficit. Zo is de jongste leeftijdsgroep (<30 jaar) de meest kwetsbare groep op het gebied van managementcompetenties, met 50,7% die een ernstig competentiedeficit aangeven en nog eens 40,8% met een beperkt competentiedeficit.

In de sectoren is het ervaren deficit in managementcompetenties bijzonder groot bij de vrije beroepen (45,7% signaleert een ernstig deficit en nog eens 40,9% een beperkt deficit) terwijl juist deze sector een van de uitblinkers in positieve zin was bij de vakinhoudelijke competenties. Daartegenover staat de sector van de intellectuele diensten, waar het aandeel van de ondernemers zonder competentiedeficit het grootst (29,8%) is van alle deelpopulaties, en het aandeel van de ondernemers met een ernstig deficit het kleinst (20,3%). De andere sectoren (horeca, handel, bouw, transport/productie en landbouw) zitten hier ergens tussenin, waarbij we telkens vaststellen dat circa 3 op de 4 ondernemers in deze sectoren een (beperkt of ernstig) deficit in managementcompetenties aangeven.

Deze tendensen stemmen min of meer overeen met degene die we bij de opmaak van de vorige editie van dit rapport vaststelden, met dien verstande dat de mate waarin een managementcompetentiedeficit ervaren wordt in de meeste van deze deelgroepen thans zelfs nog iets hoger ligt.

2.2 Per deelpopulatie

Hierboven schetsten we een gedetailleerd beeld van elk van de vijf beschouwde competentieaspecten. Wanneer we voor elke deelpopulatie deze aspecten oplijsten, zien we dat er geen rechtlijnige samenhang is tussen enerzijds een hoog basisopleidingsniveau en het volgen van bijscholing, en anderzijds het hebben van leermogelijkheden in of op het werk en het ontbreken van een technisch- en/of managementcompetentiedeficit. Het volledig overzicht van deze bevindingen vindt u in Bijlage 2 van dit rapport.

2.2.1 Gender

Er is een significant verschil in de competentieportfolio tussen mannelijke en vrouwelijke ondernemers.

Enerzijds zien we dat vrouwen een hoger opleidingsniveau hebben dan mannen (66,4% behaalde een diploma hoger onderwijs van het korte of lange type, tegenover 55,2% bij de mannen; en 7,2% behaalde maximaal een diploma lager secundair onderwijs tegenover 14,1% bij de mannen). Ook inzake permanente vorming tonen vrouwen zich een betere leerling van de klas (59,5% tegenover 48% bij de mannen).

Qua leermogelijkheden in het werk zijn er onder ondernemers geen significante genderverschillen, die zijn bij beide groepen zeer groot.

Anderzijds stellen we vast dat mannelijke ondernemers zich beter opgeleid voelen, zowel vaktechnisch (een ernstig deficit bestaat bij 6,2% van de mannen tegenover bij 12,1% van de vrouwen) als op het gebied van bedrijfsbeheer en management (27,5% ervaart een ernstig deficit tegenover 41,5% bij de vrouwen).

Deze genderverschillen zouden kunnen samenhangen met de sectorverdeling tussen mannelijke en vrouwelijke ondernemers (bv. het aandeel vrouwen bij de hoogopgeleide vrije beroepen is groter dan gemiddeld⁴) evenals met bepaalde genderattitudes.

2.2.2 Leeftijd

Er is een significant verschil in competentieportfolio tussen de verschillende leeftijdscategorieën van zelfstandige ondernemers. Vooral het profiel van de jongste ondernemers (<30 jaar) onderscheidt zich van de oudere leeftijdscategorieën. Zo zijn de jongste ondernemers het hoogst opgeleid (69,7% heeft een basisdiploma hoger onderwijs, en dit aandeel daalt naarmate de leeftijd van de ondernemers stijgt, tot 55,2% bij de 50-54 jarigen, en 58,5% bij de 55-plussers). Jonge ondernemers volgen ook het meest bijscholing (66,7%), en hebben het meest leermogelijkheden in het werk (97,8%). Toch ervaren de jongste ondernemers een groter technisch en managementdeficit dan de oudere leeftijdscategorieën (55,6% een beperkt en 12,9% een ernstig technisch competentiedeficit; 40,8% een beperkt en nog eens 50,7% een ernstig managementdeficit).

⁴ Volgens de Statistische gegevens RSVZ op 31 december 2017 zijn er in Vlaanderen in de sector van de vrije beroepen 44% vrouwelijke ondernemers, terwijl het aandeel van de vrouwen in de totale ondernemerspopulatie ongeveer één op drie (35,5%) bedraagt. De sector van de vrije beroepen vormt meer dan een kwart (28,5%) van de totale ondernemerspopulatie. <https://www.rsvz.be/nl/interactieve-statistieken>

2.2.3 Anciënniteit

De competentieportfolio van starters (<3j actief) verschilt significant van de reeds langer actieve ondernemers. We zien dat starters vandaag een hoger opleidingsniveau hebben. 67,2% heeft een basisdiploma hoger onderwijs tegenover 57,7% van de ondernemers die meer dan 5 jaar actief zijn. Beschouwen we enkel de jonge starters (<40 jaar) dan stijgt dit tot 70,3%.

Ook inzake permanente vorming zijn starters actiever dan de ondernemers die langer dan 5 jaar actief zijn (55,5% tegenover 51,3%). Opnieuw zien we de hoogste score wanneer we anciënniteit en leeftijd in combinatie beschouwen. 61% van de jonge starters (<40 jaar) schoolt zich bij.

Starters ervaren vrijwel maximale leermogelijkheden in het werk, hetgeen licht toeneemt naarmate de anciënniteit van de ondernemer toeneemt.

Bijna zeven op de tien van de jonge starters (<40 jaar) ervaart een technisch competentiedeficit. Bij 53,1% gaat dit om een beperkt en bij 14,6% om een ernstig deficit. Een managementcompetentiedeficit is zelfs aanwezig bij meer dan negen op de tien van deze jonge starters. Met een 'monsterscore' van 43,4% die een beperkt en 50,3% die een ernstig managementcompetentiedeficit signaleren.

2.2.4 Bedrijfs grootte

Rekening houdend met de bedrijfsomvang, zien we vooral op vlak van de basisopleiding en van de managementcompetenties een significant verschil in de competentieportfolio van zelfstandigen zonder personeel, zelfstandigen met een kleine onderneming (1-9 werknemers), en ondernemers die een middelgrote of grote onderneming hebben (>10 werknemers).

Zo ligt het aandeel van de groep met een diploma hoger onderwijs van het lange type binnen deze drie categorieën iets hoger bij de ondernemers zonder personeel en bij de ondernemers met een middelgrote of grote onderneming, in vergelijking met de tussencategorie van ondernemers met een kleine onderneming (1-9 werknemers), die lager scoren wat het hoogst behaalde basisdiploma betreft.

Het managementcompetentiedeficit neemt omgekeerd evenredig af met de grootte van de onderneming. In de groep van de ondernemers met 10+ werknemers kampt 24,8% met een ernstig managementcompetentiedeficit, wat oploopt tot 35,4% bij de zelfstandige ondernemers zonder personeel.

Er zijn op het vlak van bedrijfsgrootte geen significante verschillen gevonden qua bijscholing, leermogelijkheden of technische competenties.

2.2.5 Sector

De competentieportfolio van de ondernemers uit de onderscheiden sectoren in de werkbaarheidsmonitor, is op alle onderzochte aspecten, onderling significant verschillend.

De **vrije beroepen** springen het meest in het oog. De sector scoort afgetekend het hoogst wat betreft het opleidingsniveau (75,6% heeft een diploma van het hoger onderwijs lange type), en de mate van bijscholing in het voorbije jaar (87,4%). De sector scoort ook zeer goed inzake leermogelijkheden in en op het werk (98,8%), en inzake technische competentie (45% voelt zich in alle omstandigheden voldoende opgeleid en slechts bij 6,3% is sprake van een ernstig deficit). De vrije beroepen scoren daarentegen opvallend zwakker dan alle andere sectoren in hun

managementcompetenties (45,7% geeft een ernstig deficit aan en 40,9% een beperkt deficit. Amper 13,4% van de vrije beroepen voelt zich in elke situatie voldoende opgeleid op het vlak van management en bedrijfsbeheer.

De sector van de **intellectuele diensten** heeft in vergelijking met de andere sectoren op alle vlakken een vrij kwalitatieve competentieportfolio. Een zeer ruime groep van deze ondernemers is hooggeschoold, hetzij van het lange type (56,6%) hetzij van het korte type (31,1%). 51,8% schoolt zich bij. De leermogelijkheden in en op het werk zijn zo goed als maximaal (98,7%). Zowel qua technische competenties als qua management scoort deze sector beter dan de andere: we vinden er het grootste aandeel zonder enig uitgesproken competentiedeficit (49,7% technisch en 29,8% management) en we vinden er ook het kleinste aandeel met een ernstig competentiedeficit (5% technisch en 20,3% management).

De competentieportfolio van de **horeca**ondernemers vertoont ook enkele opvallende uitschieters in vergelijking met de andere sectoren. Ruim drie kwart (76,3%) heeft maximaal een diploma secundair onderwijs. De ondernemers uit deze sector scholen zich minder bij (amper 16,7% volgde een bijscholing het afgelopen jaar). Zij hebben minder leermogelijkheden in en op het werk (85% - wat 11,5 procentpunt lager ligt dan het gemiddelde). Niettemin stemmen de cijfers op het vlak van het ervaren technisch- en managementcompetentiedeficit vrij goed overeen met dat van de gemiddelde Vlaamse ondernemer (in de horeca voelt 42,4% zich in alle situaties voldoende technisch opgeleid en 27,2% voelt zich in alle omstandigheden voldoende opgeleid op het vlak van bedrijfsbeheer; bij de gemiddelde Vlaamse ondernemer is dit respectievelijk 45,9% en 22,1%).

In de **land- en tuinbouw** heeft 8 op de 10 van de ondernemers (80,5%) maximaal een diploma secundair onderwijs. Een derde van hen (37,8%) schoolde zich bij het afgelopen jaar. 95% heeft voldoende leermogelijkheden in en op het werk. Slechts 31,8% ervaart geen een technisch competentiedeficit, en de groep die in geen enkele situatie een managementcompetentiedeficit ervaart bedraagt 19,2% wat nauwelijks 1 op de 5 is.

In de **bouw**sector heeft ruim een kwart van de ondernemers (28,1%) een diploma hoger onderwijs van het korte of lange type. Een derde van hen (37,5%) schoolde zich bij het voorbije jaar. De meeste ondernemers ervaren voldoende leermogelijkheden in en op het werk (98%). Op technisch vlak liggen de cijfers in dezelfde lijn als het Vlaams gemiddelde (48,2% ervaart geen competentiedeficit, 43,6% signaleert een beperkt en 8,2% een ernstig deficit). Op het gebied van bedrijfsbeheer scoort de sector iets beter dan het gemiddelde (27,1% heeft geen competentiedeficit, 42,7% een beperkt en 30,2% een ernstig deficit).

In de **handel** heeft vier op de tien ondernemers of 40,5% een diploma hoger onderwijs van het korte of lange type. Een kwart (24,4%) volgde het voorbije jaar een bijscholing. Bij 94,1% zijn er voldoende leermogelijkheden in en op het werk. De cijfers op het vlak van het ervaren technisch- en managementcompetentiedeficit liggen in de lijn van die bij de gemiddelde Vlaamse ondernemer: in de handel voelt 44,9% zich in alle situaties voldoende technisch opgeleid en 22,1% voelt zich in alle omstandigheden voldoende opgeleid op het vlak van bedrijfsbeheer.

In de sector **transport en productie** heeft 43,8% van de ondernemers een diploma hoger onderwijs van het korte of lange type. Ongeveer een derde (34,5%) schoolde zich bij het voorbije jaar. 98% geeft aan voldoende leermogelijkheden te hebben in en op het werk. De cijfers op het vlak van het ervaren technisch- en managementcompetentiedeficit liggen min of meer in de lijn van die bij de gemiddelde Vlaamse ondernemer: in deze sector voelt 41,9% zich in alle situaties

voldoende technisch opgeleid en 24,7 % voelt zich in alle omstandigheden voldoende opgeleid op het vlak van bedrijfsbeheer.

Globaal beschouwd stellen we vast dat de tendensen die zich manifesteerden bij de opmaak van het vorige rapport drie jaar geleden, herbevestigd en zelfs enigszins versterkt worden bij de laatste meting. Ongeveer dezelfde evoluties doen zich in quasi alle deelpopulaties voor: er is een verhoogd opleidingsniveau, een toegenomen bijscholing, de leermogelijkheden op het werk zijn maximaal, maar de technische competenties en de managementcompetenties worden bij een groeiend deel van de ondernemers als ontoereikend ervaren.

Binnen de deelpopulaties blijven de verschillen zich gelijkaardig manifesteren, vaak nog iets meer uitgesproken dan in de vorige editie: vrouwen zijn hoger opgeleid maar mannen achten zich meer competent. Jonge ondernemers zijn hoger opgeleid en scholen zich meer bij dan oudere ondernemers, die zich meer competent achten. Een gelijkaardig verschil bestaat tussen starters en ondernemers met lange anciënniteit. Het verschil tussen ondernemers zonder personeel en ondernemers met veel personeel ligt vooral op het vlak van de managementcompetenties.

In de sectoren zijn er uitgesproken verschillen, waarbij aan de ene kant van het spectrum sectoren als horeca en land- en tuinbouw gesitueerd zijn, met een zwakke competentieportfolio, en anderzijds de sector van de intellectuele diensten de meest evenwichtige competentieportfolio blijkt te hebben. De sector van de vrije beroepen illustreert als geen ander dat een hoog opleidingsniveau geenszins een zwaar managementcompetentiedeficit uitsluit.

3 Oorzaken van ervaren ernstig competentiedeficit

In dit hoofdstuk zoomen we in op de werknemers die een ernstig competentiedeficit ervaren. Respectievelijk 8,2% van de zelfstandige ondernemers ervaart een ernstig competentiedeficit op het vlak van technische vaardigheden en 32,3% op het vlak van managementcompetenties.

We maken gebruik van de techniek van de multivariate data-analyse gaan om na te gaan welke factoren een rol spelen bij het ervaren van een ernstig technisch en/of managementcompetentiedeficit. Deze analyse is een aanvulling op de bivariate analyse in de vorige hoofdstukken. We vragen ons bijvoorbeeld af of vrouwen nog steeds meer dan mannen een ernstig competentiedeficit ervaren op het vlak van management en beheer, indien rekening gehouden wordt met de leeftijd, het opleidingsniveau,...

De factoren die in rekening worden gebracht zijn gender, leeftijd, opleidingsniveau, ondernemingsgrootte, ondersteuning vanuit sociaal netwerk, sector, en anciënniteit. Door de afhankelijke variabele dichotoom te maken ('geen ernstig deficit' versus 'ernstig deficit'), kunnen we voor de analyse gebruik maken van de techniek van de logistische regressie. De methode is dezelfde als deze die wordt gehanteerd in het informatiedossier 'Wat maakt werk werkbaar 2007-2016?' (Bourdeaudhui, Janssens Vanderhaeghe (2017)). Voor een uitgebreide bespreking (en uitgebreide leeswijzer) verwijzen we de lezer naar dit rapport. Het resultaat van deze logistische regressies zijn odds ratio's⁵, die ons toelaten het belang van de onafhankelijke variabelen (factoren) op een eenvoudig manier te interpreteren.

In onderstaande tabel geven we een overzicht van de factoren die in het model werden opgenomen. Voor elk van de zeven factoren fungeert één deelpopulatie als referentiegroep: telkens de groep met het kleinste aandeel 'ernstig deficit'. Op die manier zijn de odds ratio's voor de andere groepen > 1, wat een eenvoudige interpretatie toelaat.

Voor de toetsing van de sectoren werd niet gewerkt met een referentie, maar werden de resultaten van elk van de sectoren vergeleken met het (ongewogen) gemiddelde⁶.

In de analyse werd bijkomend gecontroleerd voor het meetmoment 2013 versus 2016.

⁵ Een odds is een kansverhouding bv. 'ernstig competentiedeficit/geen ernstig competentiedeficit' van een bepaalde deelpopulatie bv. geslacht. Een odds ratio is een verhouding van twee odds die elk de kansverhouding 'ernstig competentiedeficit/ geen ernstig competentiedeficit' weergeven. Deze techniek laat bijvoorbeeld toe om, onder controle van alle andere variabelen, de kansverhouding van vrouwen met die van mannen (referentie) te vergelijken. Is de odds ratio significant groter dan 1, dan is er een grotere kansverhouding (meer risico) voor vrouwen dan voor mannen. Is de odds ratio significant kleiner 1, dan is er een kleinere kansverhouding (minder risico) voor vrouwen dan voor mannen. Verschilt de odds ratio niet significant van 1, dan verschilt de kansverhouding van mannen en van vrouwen niet van elkaar. Strikt genomen mag de odds ratio niet worden gelezen als een kans, maar kan wel als zodanig geïnterpreteerd worden. Daarom gebruiken we voor de leesbaarheid soms het woord kans.

⁶ De correctie voor sterk afwijkende indicatorencores voor omvangrijke sectoren (grote sectoren wegen niet meer dan kleine sectoren) garandeert correcte vergelijkingen en laat reële verschillen tussen sectoren aan de oppervlakte komen.

variabele	categorieën
gender	man (referentie) vrouw
leeftijd	minder dan 30 jaar 30 - 39 jaar 40 - 49 jaar 50 - 54 jaar 55 en ouder (referentie)
sector	land en tuinbouw transport, productie bouw handel horeca intellectuele diensten vrije beroepen overige
opleidingsniveau	maximaal lager secundair hoger secundair onderwijs hoger onderwijs korte type hoger onderwijs lange type (referentie)
ondernemingsomvang	geen personeel (referentie) 1 tot 9 werknemers vanaf 10 werknemers
anciënniteit	starters (max 3 jaar anciënniteit) 3 tot 5 jaar anciënniteit vanaf 5 jaar anciënniteit (referentie)
sociaal netwerk	goede ondersteuning (referentie) beperkte ondersteuning geen ondersteuning
meting	2013 (referentie) 2016

Tabel 3: Overzicht onafhankelijke variabelen in het model

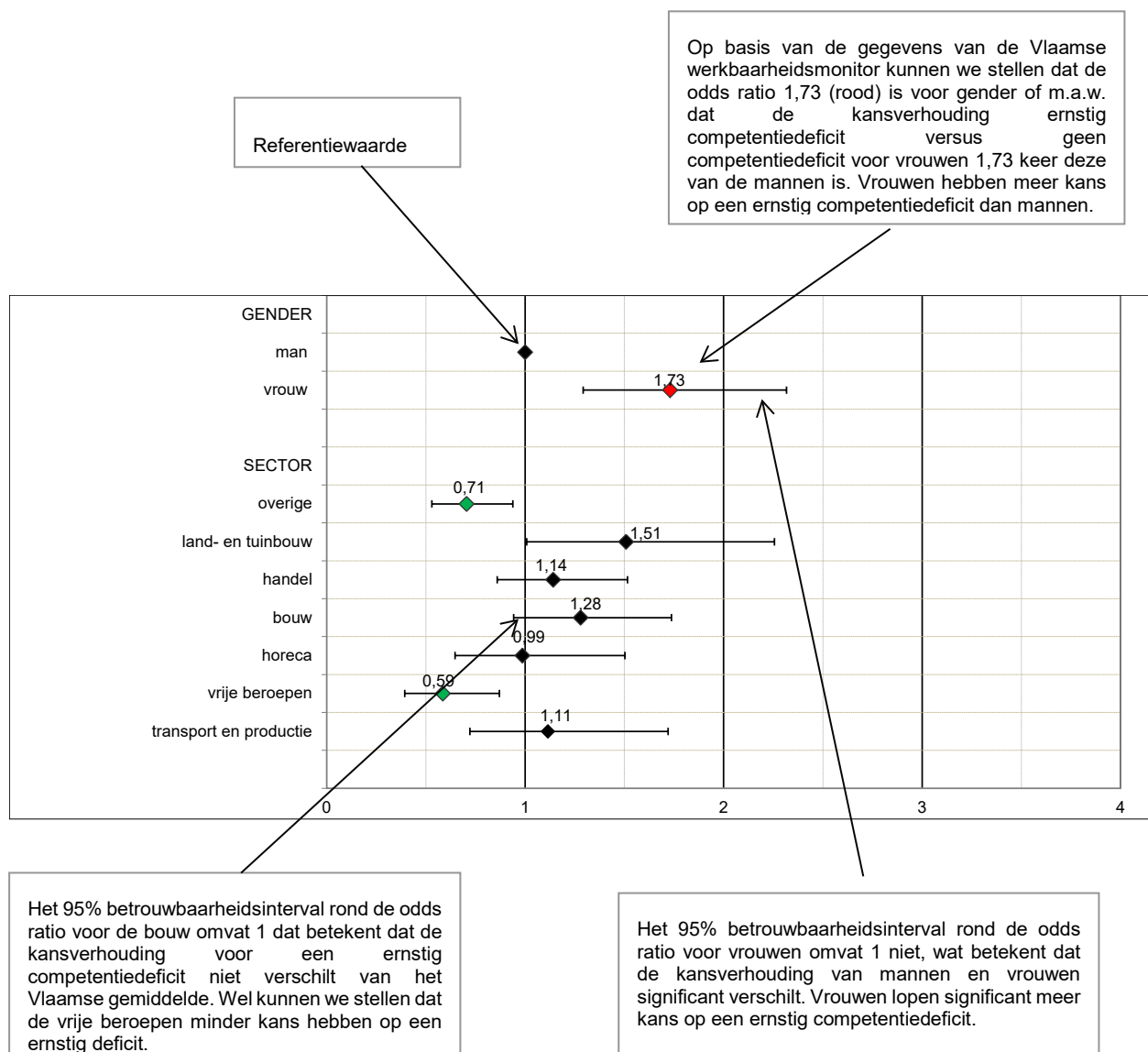
Voor de factor ‘**sociaal netwerk**’ is gebruik gemaakt van de informatie van de volgende vraag uit de Werkbaarheidsmonitor:

Voelt u zich (als u dat nodig vindt) bij uw bedrijfsvoering ondersteund door een sociaal netwerk (verenigingen, externe adviseurs, familieraad)?

Er zijn 4 antwoordmogelijkheden voorzien: helemaal, in belangrijke mate, in beperkte mate, helemaal niet. De antwoorden werden samengebracht in 3 categorieën: goede ondersteuning (helemaal en in belangrijke mate), beperkte ondersteuning (in beperkte mate), geen ondersteuning (helemaal niet).

Er zijn twee multivariate analyses uitgevoerd. Eerst wordt gekeken welke factoren een rol spelen voor het ervaren van een ernstig competentiedeficit op het vlak van vakinhoudelijke of technische aspecten, daarna wordt hetzelfde gedaan voor een ernstig competentiedeficit op het vlak van management en beheer van de organisatie.

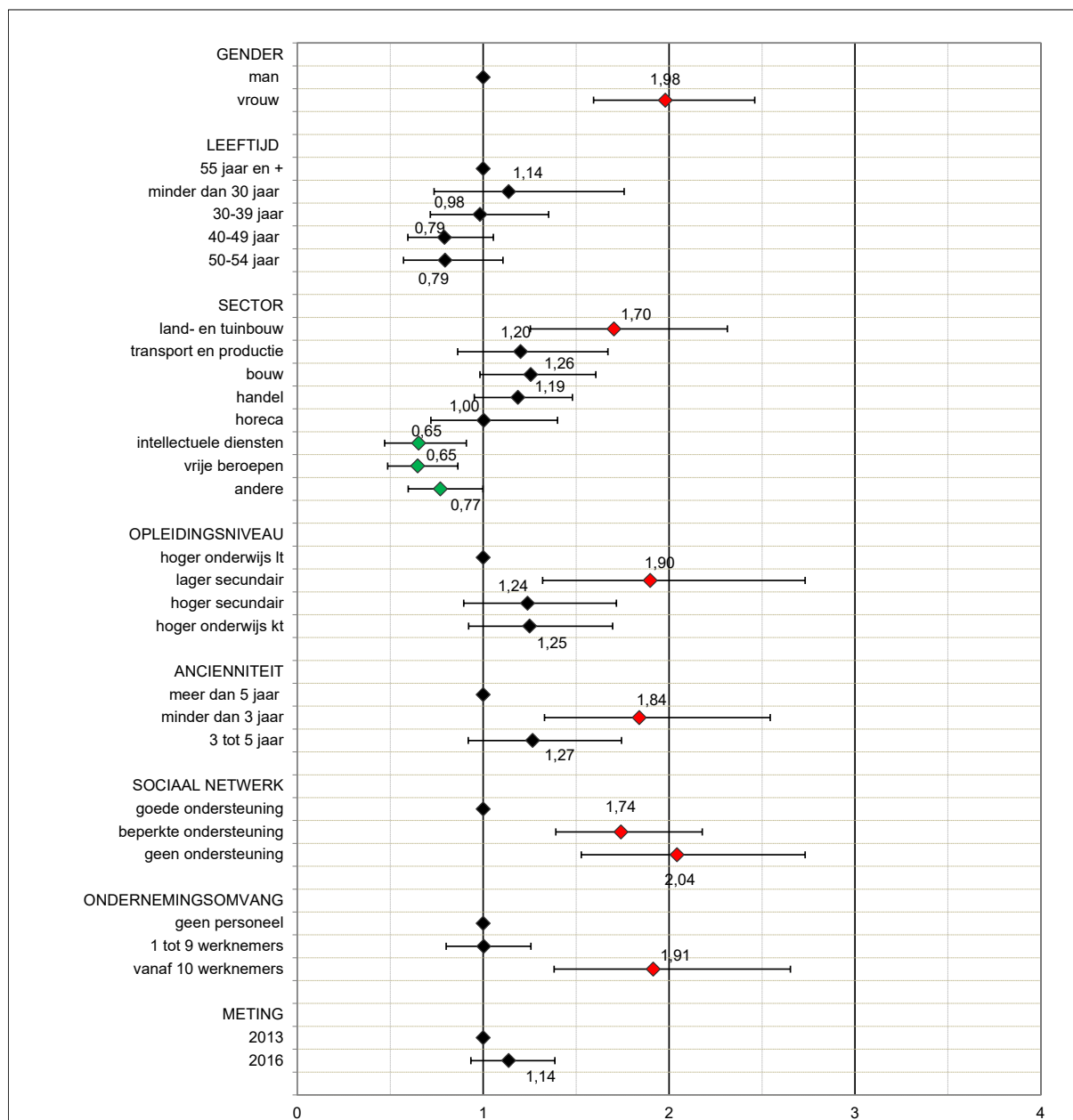
De volledige resultaten van de logistische regressies zijn opgenomen in Bijlage 3. Hieronder worden de voornaamste resultaten besproken.

Figuur 12 : Leeswijzer

3.1 Ernstig deficit technische vaardigheden

In figuur 13 zijn de resultaten weergegeven van de logistische regressie voor het ervaren van een ernstig competentiedeficit op het vlak van vakinhoudelijk of technische aspecten van de zelfstandige activiteit.

Figuur 13 : Risicofactoren voor ernstig deficit technische vaardigheden: odds ratio's, databank 2013-2016

De hoogste odds ratio's vinden we bij die zelfstandige ondernemers die niet of slechts beperkt kunnen terugvallen op **ondersteuning vanuit een sociaal netwerk**. Zelfstandige ondernemers die niet of slechts in beperkte mate kunnen terugvallen op sociale ondersteuning hebben ongeveer twee keer zoveel kans een ernstig competentiedeficit te ervaren op het vlak van technische vaardigheden (odds ratio's resp. 2,04 en 1,74).

Vergeleken met mannen hebben vrouwen meer kans (odds ratio 1,98) om een ernstig competentiedeficit op het vlak van technische vaardigheden te ervaren.

Naar leeftijd zijn er geen significante verschillen. Jongeren ervaren m.a.w. niet meer of niet minder een ernstig competentiedeficit op het gebied van technische vaardigheden dan oudere zelfstandige ondernemers.

Wat betreft het opleidingsniveau is er enkel een verschil voor de zelfstandige ondernemers met maximaal een opleiding lager secundair. De kans dat zij een ernstig competentiedeficit ervaren is ongeveer twee keer (odds ratio 1,90) zo groot als bij de andere zelfstandige ondernemers.

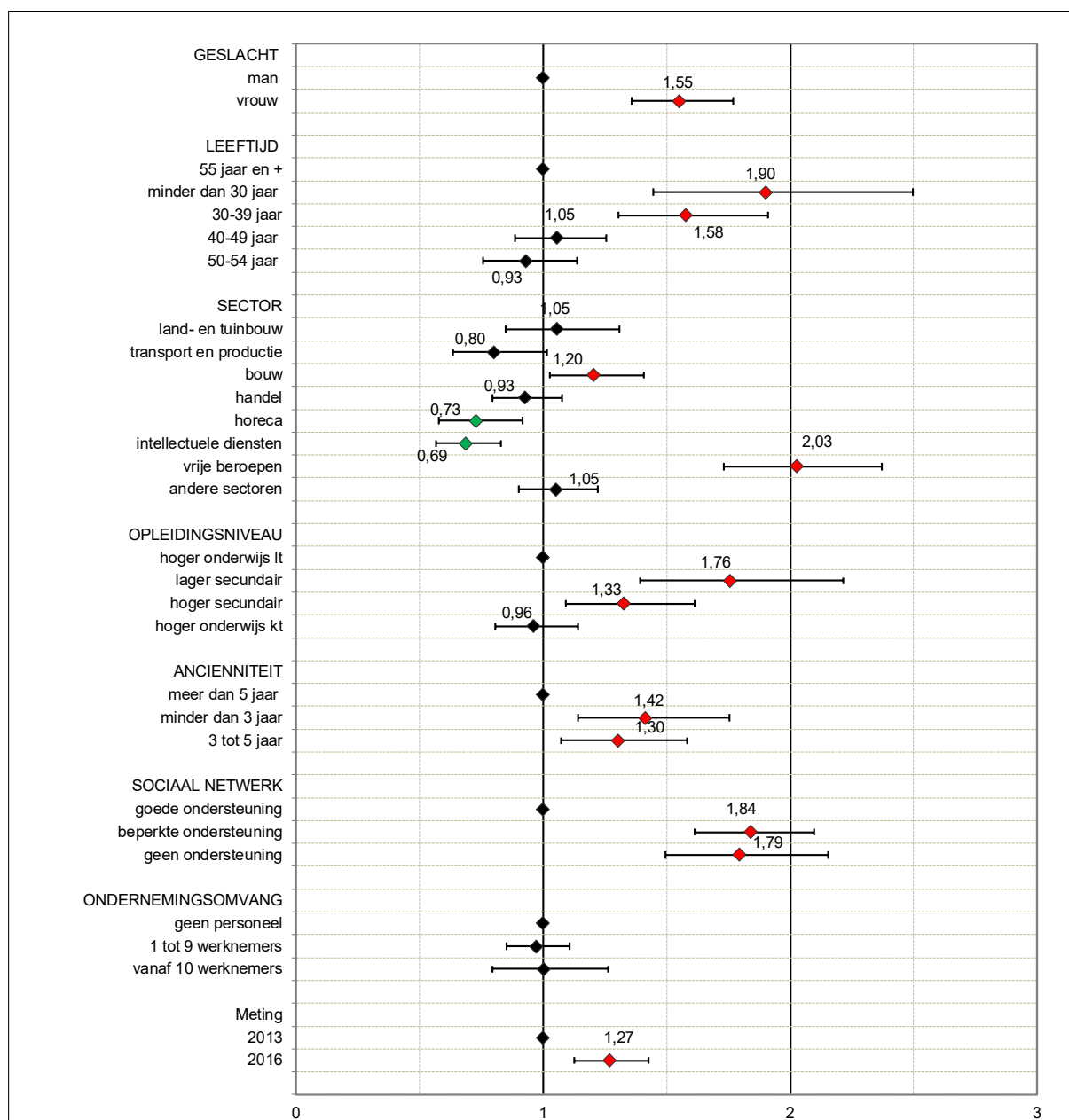
Ook starters en zelfstandige ondernemers met meer dan 10 werknemers hebben meer kans om een ernstig competentiedeficit te ervaren (odds ratio's resp. 1,84 en 1,91).

In vergelijking met het Vlaamse gemiddelde ligt de kans op een ernstig deficit op het vlak van technische vaardigheden hoger in de land- en tuinbouwsector (odds ratio 1,70).

De sectoren die in vergelijking met het Vlaamse gemiddelde beter scoren zijn de intellectuele diensten en de vrije beroepen (odds 0,65), waar minder een ernstig technisch competentiedeficit wordt ervaren.

3.2 Ernstig deficit managementcapaciteiten

In figuur 14 zijn de resultaten weergegeven van de logistische regressie voor het ervaren van een ernstig competentiedeficit op het vlak van beheer of management.

Figuur 14 : Risicofactoren voor ernstig competentiedeficit management: odds ratio's, databank 2013-2016

In 2016 ligt de kans op een ernstig competentiedeficit op het vlak van management hoger dan in 2013, en dit wanneer we rekening houden met alle andere achtergrondvariabelen in het model.

Zelfstandige ondernemers die niet of slechts beperkt kunnen terugvallen **op ondersteuning vanuit een sociaal netwerk** hebben een grotere kans om een ernstig deficit op het vlak van management en beheer van de organisatie te ervaren. Zij hebben ongeveer twee keer zoveel kans een ernstig managementcompetentiedeficit te ervaren (odds ratio's resp. 1,79 en 1,84)⁷.

⁷ Een aparte analyse (2016) geeft aan dat kortgeschoolden vaker een beperkt sociaal netwerk hebben. Zo bedraagt bij de kortgeschoolden het aandeel dat geen of een beperkte ondersteuning heeft 65%, terwijl dit aandeel bij de gemiddelde Vlaamse ondernemer 57% bedraagt. De uitbouw van een goed sociaal netwerk kan een belangrijk aandachtspunt zijn voor deze groep omdat zij sowieso kampen met een hogere kans op een technisch- of managementcompetentiedeficit. Bij de jonge ondernemers (jonger dan 40 jaar), voelt 48% zich goed ondersteund door een sociaal netwerk. Deze ondersteuning

Naar ondernemingsomvang zijn er geen significante verschillen. Zelfstandige ondernemers zonder personeel ervaren m.a.w. niet meer of niet minder een ernstig competentiedeficit op het vlak van managementvaardigheden dan deze met personeel.

In vergelijking met mannen hebben vrouwen meer kans (odds ratio 1,55) om een ernstig competentiedeficit op het vlak van beheer en management van de organisatie te ervaren.

Jongeren (- 40 jaar) ervaren meer dan oudere zelfstandige ondernemers een ernstig deficit op het vlak van beheer en management van de organisatie. Voor – 30 jarigen bedraagt de odds ratio 1,90 en voor 30 tot 40 jarigen 1,58.

Zelfstandige ondernemers met maximaal een opleiding secundair hebben meer kans een ernstig competentiedeficit op het vlak van management en beheer van de organisatie te ervaren dan deze met een hogere opleiding. De odds ratio voor maximaal lager secundair bedraagt 1,76, deze voor maximaal hoger secundair 1,33.

Ook startende zelfstandige ondernemers hebben meer kans om een ernstig competentiedeficit te ervaren (odds ratio resp. 1,42 voor ondernemingen met minder dan 3 jaar anciënniteit en 1,30 wanneer de anciënniteit tussen de 3 en de 5 jaar ligt).

De zelfstandige ondernemers uit de bouwsector en de vrije beroepen hebben in vergelijking met het Vlaamse gemiddelde een hogere kans om een ernstig competentiedeficit te ervaren (odds ratio's resp. 1,20 en 2,03).

De sectoren die in vergelijking met het Vlaamse gemiddelde minder kans hebben op een ernstig deficit op het vlak van management en beheer zijn de horeca en de intellectuele dienstverlening (odds ratio resp. 0,73 en 0,69).

3.3 Ernstige competentiedeficits gecombineerd

Tot slot kunnen we door de combinatie van bovenstaande bevindingen, de factoren analyseren die een rol spelen bij het ervaren van een ernstig technisch en/of managementcompetentiedeficit, waarmee respectievelijk 8,2% en 32,3% van de Vlaamse zelfstandige ondernemers mee geconfronteerd worden. Via de techniek van de multivariate data-analyse gaan we na wat het effect is van een bepaalde factor (bv. geslacht) waarbij we de andere factoren (bv. leeftijd) onder controle houden. We bekijken de rol van geslacht, leeftijd, sector, opleidingsniveau, anciënniteit, ondernemingsomvang, ondersteuning door sociaal netwerk en meetmoment. Hierbij worden de eerdere bevindingen bevestigd:

- Ten opzichte van 2013 is er in 2016 sprake van een toename van het aandeel zelfstandige ondernemers met een ernstig competentiedeficit op het gebied van managementvaardigheden, dat is niet zo voor het competentiedeficit op het vlak van technische vaardigheden.
- Vrouwen hebben ten aanzien van mannen een hogere kans op een ernstig competentiedeficit, zowel op het gebied van technische als managementvaardigheden.

kan ertoe bijdragen dat er minder een managementcompetentiedeficit wordt ervaren: van de jonge ondernemers met goede ondersteuning door een sociaal netwerk ervaren 38% een ernstig managementcompetentiedeficit, terwijl een dergelijk deficit oploopt tot 50% bij de jonge ondernemers die geen of een beperkte ondersteuning hebben.

- Dit is ook zo voor de zelfstandige ondernemers die niet of slechts beperkt kunnen rekenen op ondersteuning vanuit hun sociaal netwerk ten aanzien van degenen met een goed uitgebouwd sociaal netwerk.
- Startende zelfstandige ondernemers (anciënniteit van minder dan drie jaar) hebben -in vergelijking met de zelfstandige ondernemers die al langer aan de slag zijn- meer kans om een ernstig competentiedeficit op zowel het technische als het managementvlak te ervaren.
- Kortgeschoolde ondernemers hebben ten aanzien van de hoger opgeleide ondernemers meer kans op een ernstig competentiedeficit op beide domeinen.
- Middengeschoolde ondernemers (met een opleiding hoger secundair onderwijs) hebben ten aanzien van de hoger opgeleiden een hogere kans op een ernstig competentiedeficit op het vlak van management, maar niet op het vlak van technische vaardigheden.
- Naar leeftijd zijn er enkel significante verschillen voor het deficit op het vlak van managementvaardigheden. Jongeren (- 40 jaar) ervaren meer dan oudere zelfstandige ondernemers een ernstig deficit op het vlak van beheer en management van de organisatie.
- Naar ondernemingsomvang zijn er enkel significante verschillen voor een ernstig competentiedeficit op het vlak van technische vaardigheden. Zelfstandige ondernemers met meer dan 10 werknemers ervaren ten aanzien van de kleinere zelfstandige ondernemers (maximaal 10 werknemers) vaker een ernstig competentiedeficit op het vlak van technische vaardigheden, maar niet op het vlak van management.
- Zelfstandige ondernemers uit de handel en uit de transport/productie lopen niet meer of minder kans dan de gemiddelde Vlaamse ondernemer om een competentiedeficit te ervaren op het gebied van management of technische vaardigheden.
- Voor zelfstandige ondernemers uit de horeca is geen significant verschil met het Vlaamse gemiddelde, voor het ernstig technisch competentiedeficit. Op het vlak van ernstig managementdeficit scoort de sector beter.
- In de bouwsector is de kans groter om competentiedeficit te ervaren op het vlak van management. Voor technische competenties is er geen verschil.
- Voor de vrije beroepen is er een hogere kans op een ernstig competentiedeficit op het vlak van management, maar op het vlak van technische vaardigheden ligt deze kans lager dan het Vlaamse gemiddelde.
- Voor de intellectuele diensten is er zowel voor het ervaren van een technisch als het deficit inzake management een kleinere kans dan het Vlaamse gemiddelde.
- Zelfstandige ondernemers uit de land- en tuinbouwsector hebben meer kans op een technisch competentiedeficit, voor een managementdeficit is er geen verschil met het Vlaamse gemiddelde.

4 Competentieportfolio en kenmerken van het ondernemerschap

Nu we in kaart hebben gebracht hoe de competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemers er uitziet, staan we in dit deel nog eens stil bij de samenhang van deze competentieportfolio met een aantal andere kenmerken van het ondernemerschap, die we uit de databank van de Werkbaarheidsmonitor kunnen afleiden. Het gaat om de werkbaarheid van het werk, de duurzaamheid van de ondernemersloopbaan, en de groeiperspectieven van de zelfstandige activiteit. We putten hiervoor mede uit de bevindingen van de rapporten die de Stichting Innovatie & Arbeid over deze thema's uitbracht.

Een eerste vaststelling betreft de relatie tussen de competentieportfolio van de ondernemer en de werkbaarheid van zijn of haar werk. De werkbaarheidsgraad als samengestelde index verwijst naar het percentage zelfstandige ondernemers dat een kwaliteitsvolle job heeft en geen knelpunten signaleert inzake werkstress, leermogelijkheden, werk-privébalans, en motivatie (Bourdeaud'hui, Janssens en Vanderhaeghe, 2016a). Uit analyse blijkt dat een kwaliteitsvolle competentieportfolio sterk samenhangt met het hebben van werkbaar werk

Een tweede vaststelling betreft de relatie tussen de competentieportfolio van de zelfstandige ondernemer en de duurzaamheid van zijn of haar ondernemersloopbaan. Deze kan afgeleid worden uit de bevindingen van de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor. We kijken daarbij naar de deelpopulatie van de zelfstandige ondernemers die zowel zichzelf in staat acht de huidige job (ongewijzigd) voort te zetten tot het pensioen, als anderzijds (zeer) tevreden is met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap (Bourdeaud'hui, Janssens en Vanderhaeghe, 2019). Uit analyse blijkt dat een kwaliteitsvolle competentieportfolio bijdraagt tot de duurzaamheid van de ondernemersloopbaan.

Een derde vaststelling betreft de relatie tussen de competentieportfolio van de zelfstandige ondernemer en de groeiverwachtingen voor de zelfstandige activiteit (Bourdeaud'hui, Janssens en Vanderhaeghe, 2018). Uit analyse blijkt dat een kwaliteitsvolle competentieportfolio sterk samenhangt met een positieve groeiverwachting.

In wat volgt bekijken we deze samenhang in detail.

De onderstaande analyse is gebaseerd op de resultaten van volgende vraagstelling in de Werkbaarheidsbevraging:

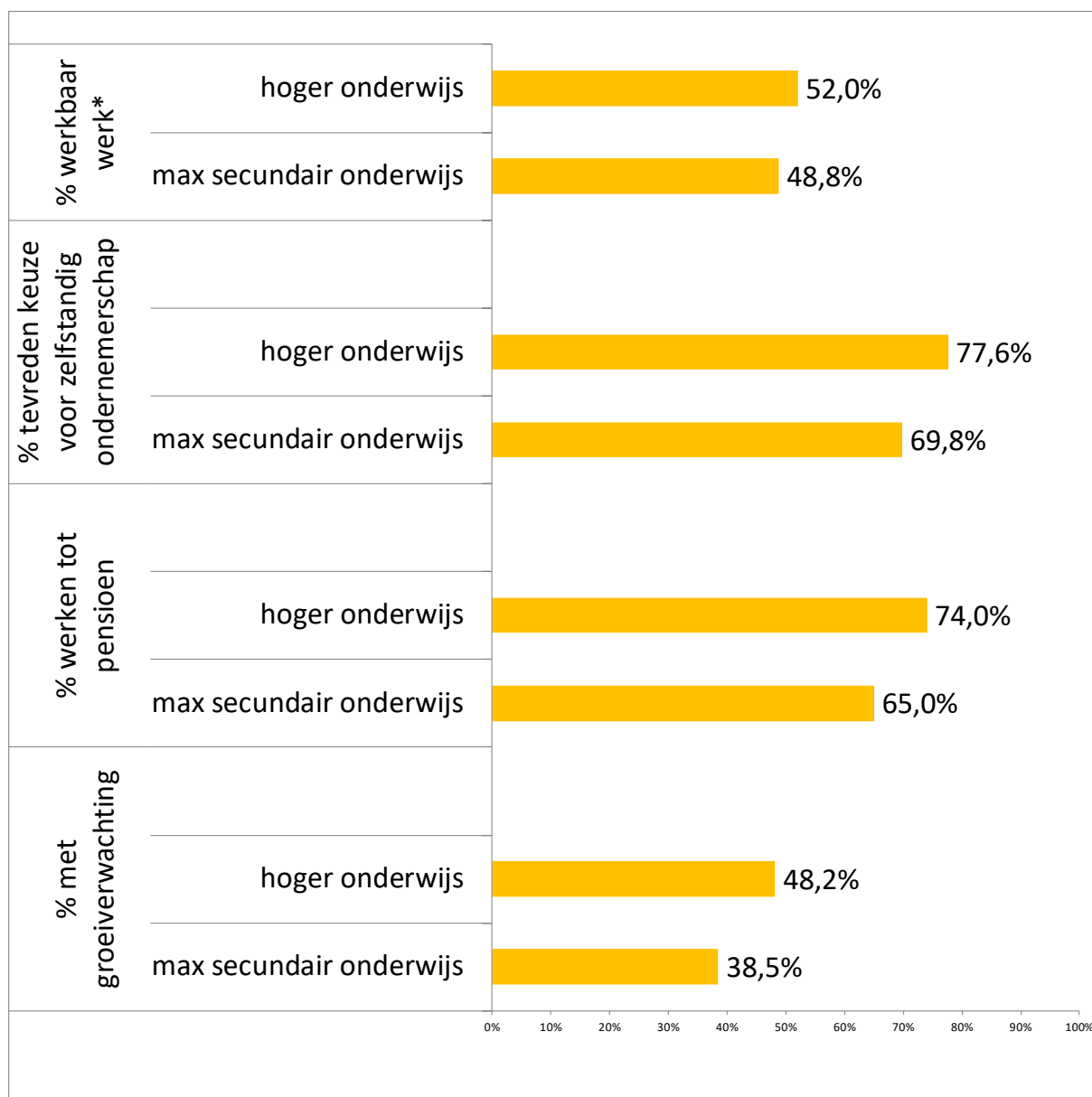
- Werkbaar werk: Voor deze analyse zijn we uitgegaan van de groep die geen knelpunten (inzake werkstress, leermogelijkheden, werk-privébalans, en/of motivatie) signaleert.
- Denkt u in staat te zijn om uw huidige job voort te zetten tot uw pensioen? (ja/nee). Voor deze analyse zijn we uitgegaan van de groep 'ja'.
- Hoe tevreden bent u met uw keuze voor het zelfstandig ondernemerschap? (Er zijn vijf antwoordmogelijkheden gaande van zeer tevreden tot zeer ontevreden.) Voor deze analyse zijn we uitgegaan van een samengestelde groep 'eerder tevreden' en 'zeer tevreden'.
- Als u de nabije toekomst (3 à 5 jaar) voor ogen houdt, hoe schat u het niveau van uw zelfstandige activiteit in? (Er zijn vijf antwoordmogelijkheden gaande van sterke groei of uitbreiding van de activiteit tot sterke vermindering of stopzetting van de activiteit.) Voor deze

analyse zijn we uitgegaan van een samengestelde groep 'beperkte groei of uitbreiding van de activiteit' en 'sterke groei of uitbreiding van de activiteit'.

De resultaten van de combinatie van de antwoorden op deze vragen met de vijf aspecten van de competentieportfolio (opleidingsniveau, bijscholing, leermogelijkheden, technische- en managementcompetenties), zijn weergegeven in de hiernavolgende figuren. Alle cijfers zijn gebaseerd op de bevindingen van de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2016.

4.1 Opleidingsniveau

Met betrekking tot het opleidingsniveau van de Vlaamse zelfstandige ondernemer maken we een onderscheid tussen twee groepen: de ondernemers die maximaal een diploma secundair onderwijs hebben behaald (de kort- en midden geschoolde ondernemers), en de ondernemers die een diploma hoger onderwijs van het korte of lange type behaalden (de hooggeschoolde ondernemers).

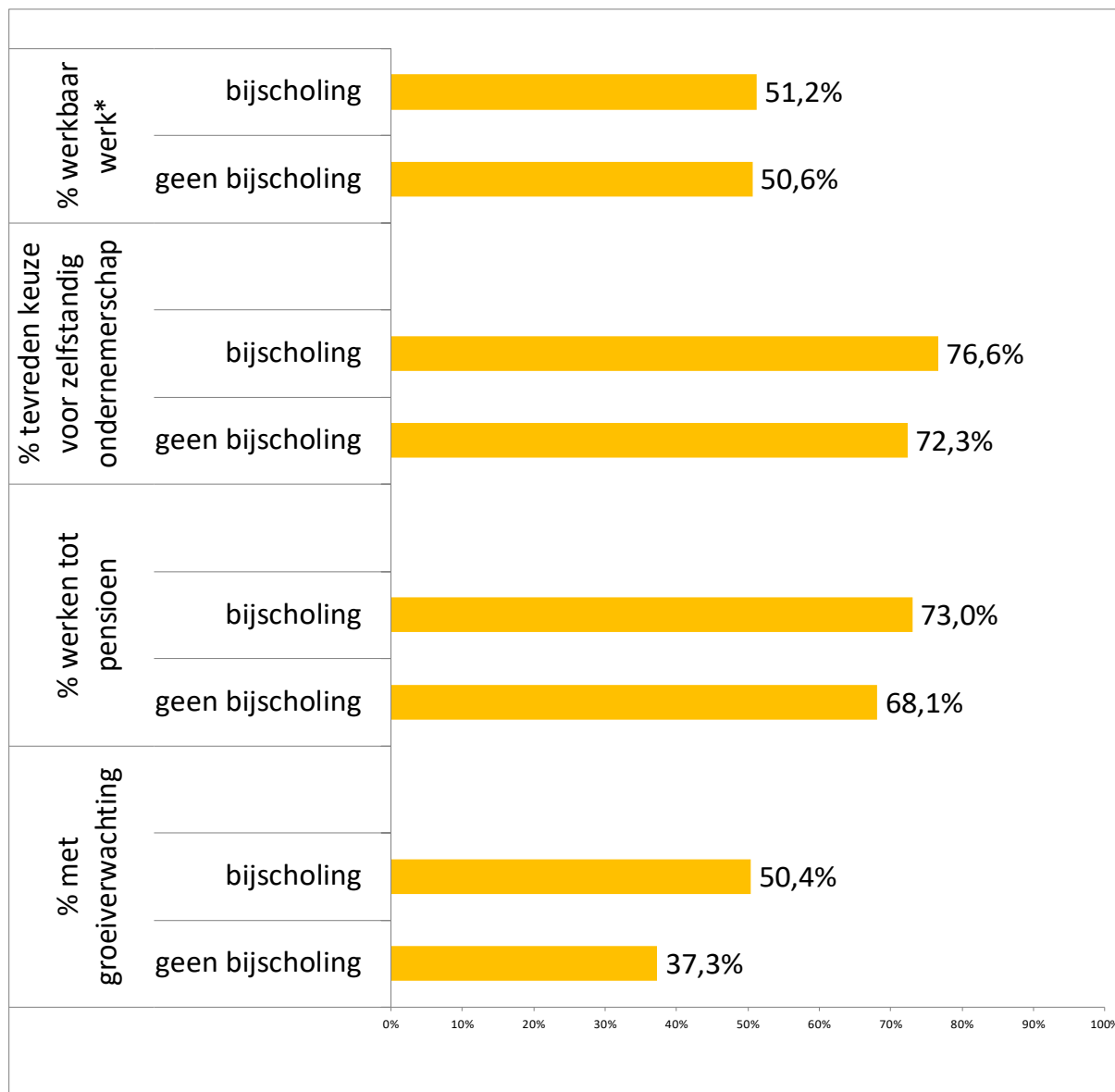
* Verschillen niet significant

Figuur 15 : Opleidingsniveau en kenmerken ondernemerschap, 2016

Uit figuur 15 blijkt dat de kort- en midden geschoolde ondernemers telkens lager scoren voor de onderzochte kenmerken van het ondernemerschap dan de hooggeschoolde ondernemers: werkbaar werk (48,8% tegenover 52%; weliswaar niet significant), groeiverwachting (38,5% tegenover 48,2%), tevredenheid over het zelfstandig ondernemerschap (69,8% tegenover 77,6%) en het aandeel dat zich in staat acht het werk uit te voeren tot aan het pensioen (65% tegenover 74%).

4.2 Bijscholing

Voor de bijscholing maken we een onderscheid tussen twee groepen: de ondernemers die wel, respectievelijk geen bijscholing volgden de afgelopen 12 maanden.

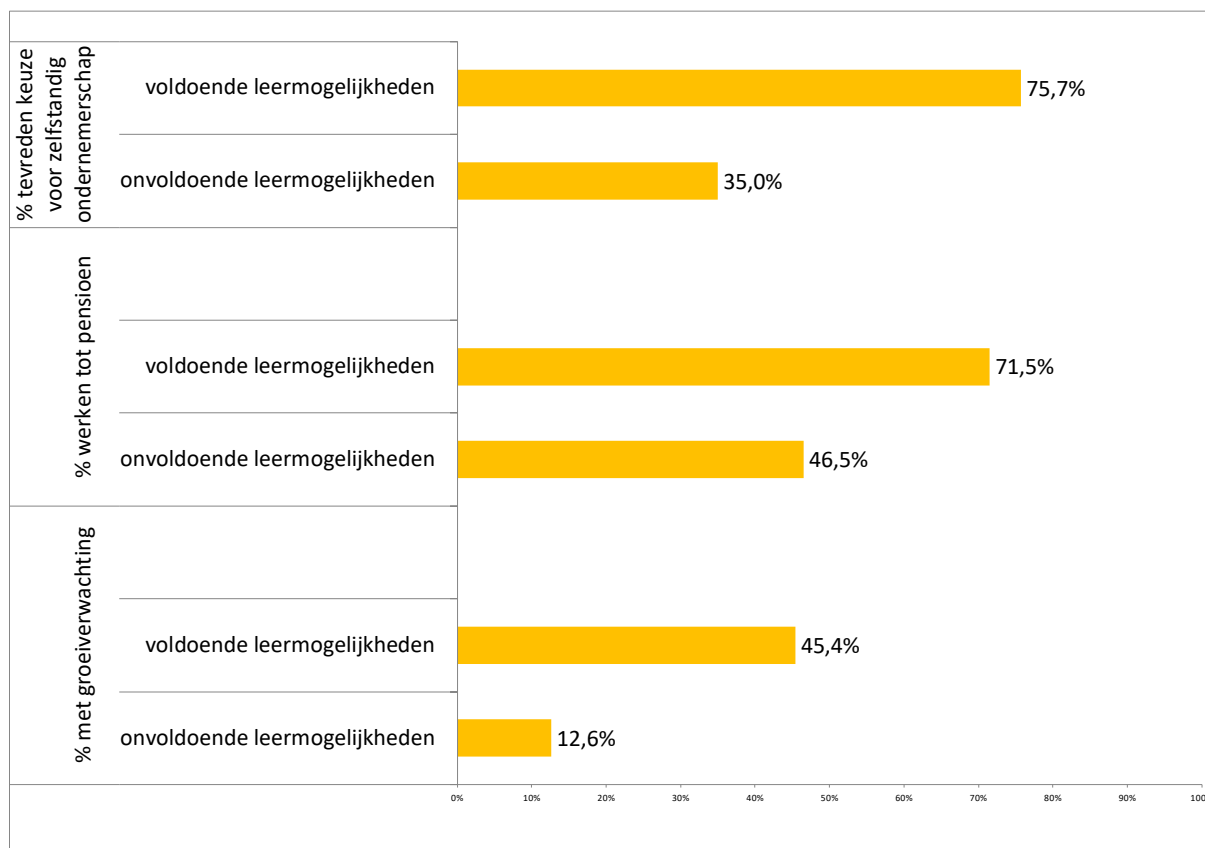
*Verschillen niet significant

Figuur 16 : Bijscholing en kenmerken ondernemerschap, 2016

Uit figuur 16 blijkt dat de zelfstandige ondernemers die geen bijscholing volgden het voorbije jaar, telkens lager scoren voor de onderzochte kenmerken van het ondernemerschap dan de ondernemers die zich wel bijschoolden. Dit komt vooral tot uiting in de groeiverwachting (37,3% tegenover 50,4%). Ook de tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap is lager (72,3% tegenover 76,6%) evenals het aandeel dat zich in staat acht onveranderd te werken tot aan het pensioen (68,1% tegenover 73%). Er blijkt geen significante relatie tussen het al dan niet volgen van bijscholing en het hebben van werkbaar werk.

4.3 Leermogelijkheden

Voor de leermogelijkheden in en op het werk van de Vlaamse zelfstandige ondernemer maken we een onderscheid tussen twee groepen: de ondernemers die voldoende respectievelijk onvoldoende leermogelijkheden in en op het werk hebben.

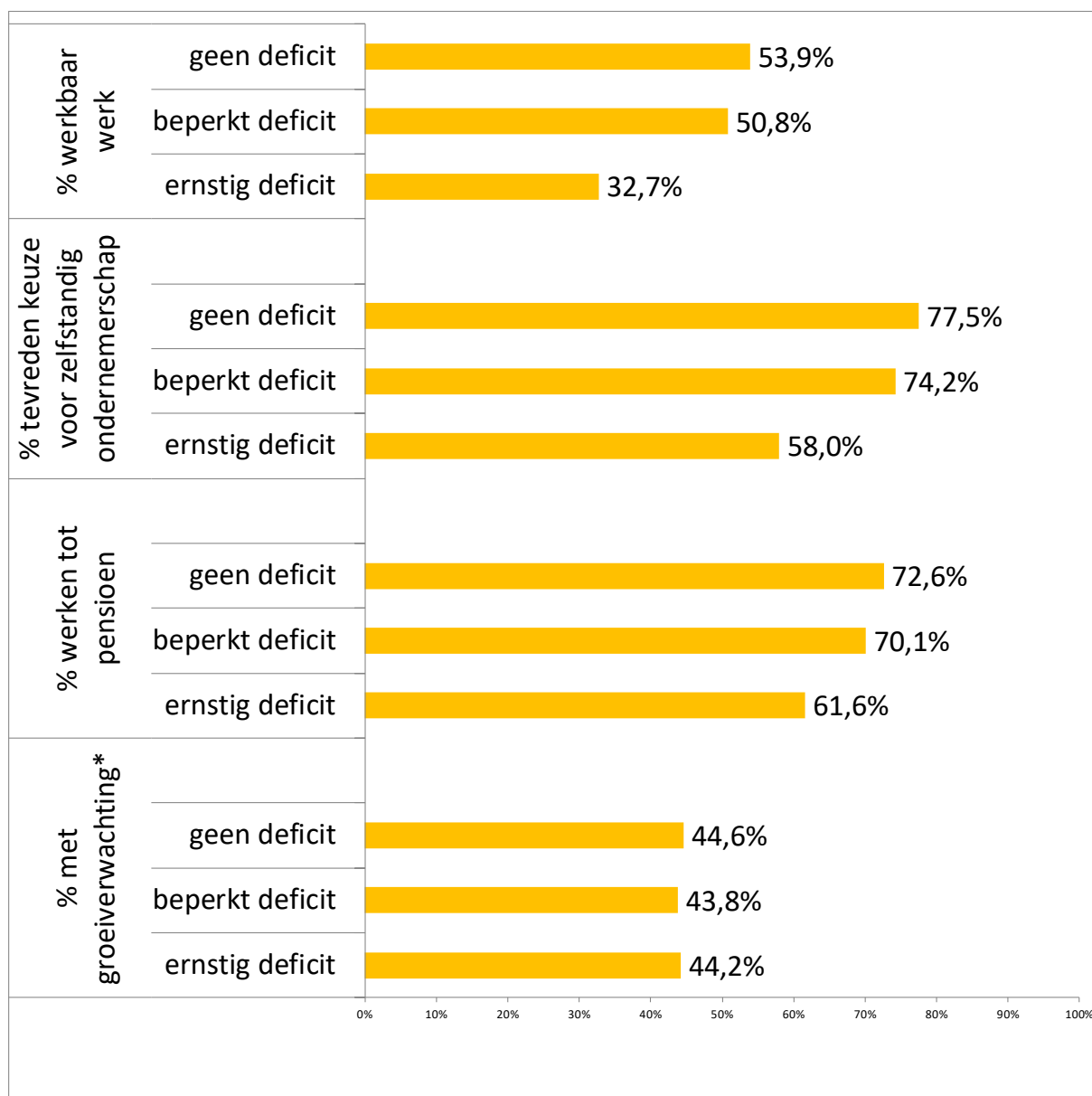

Figuur 17 : Leermogelijkheden en kenmerken ondernemerschap, 2016

Uit figuur 17 blijkt dat de zelfstandige ondernemers die onvoldoende leermogelijkheden ervaren in het werk, telkens veel lager scoren voor de onderzochte kenmerken van het ondernemerschap: 46,5% acht zich in staat onveranderd te werken tot het pensioen (tegenover 71,5%), 35% is tevreden met zijn of haar keuze voor het zelfstandig ondernemerschap (tegenover 75,7%), en 12,6% heeft een groeiverwachting (tegenover 45,4%).

4.4 Technisch competentiedeficit

Met betrekking tot de mate waarin een deficit in technische competenties bestaat bij de Vlaamse zelfstandige ondernemer maken we een onderscheid tussen drie groepen: de ondernemers die respectievelijk geen, een beperkt of een ernstig deficit signaleren.

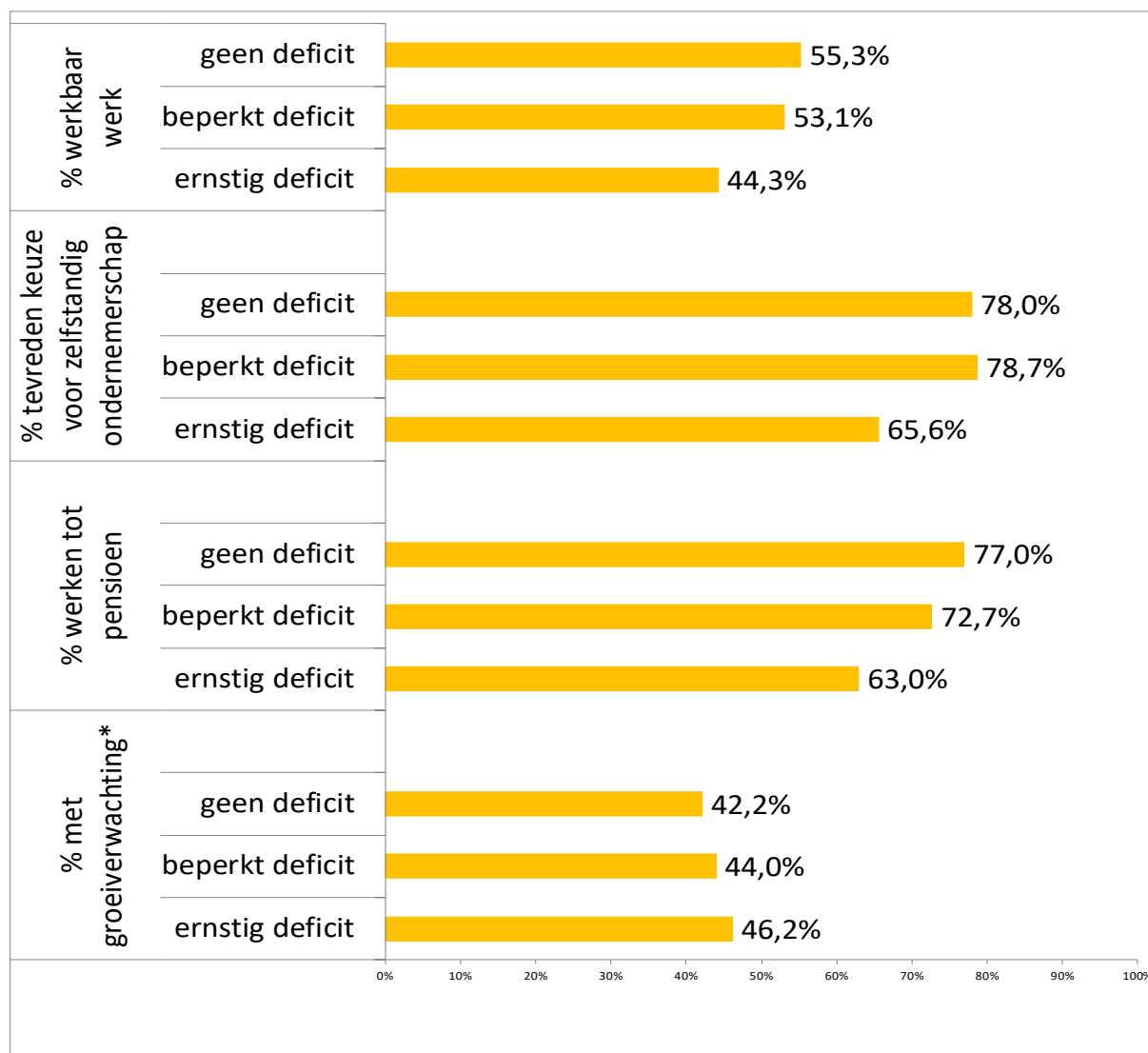
*Verschillen niet significant

Figuur 18 : Deficit technische competenties en kenmerken ondernemerschap, 2016

Uit figuur 18 blijkt geen rechtlijnig verband tussen de zelfstandige ondernemers die een ernstig technisch competentiedeficit ervaren en de onderzochte kenmerken van het ondernemerschap. We stellen vast dat deze groep beduidend minder werkbaar werk heeft (32,7% tegenover 53,9% van de groep zonder technisch deficit) en minder tevreden zijn over hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap (58% tegenover 77,5%). Er is geen noemenswaardig verschil inzake zichzelf in staat achten het werk uit te voeren tot het pensioen en wat betreft groeiverwachtingen.

4.5 Managementcompetentiedeficit

Met betrekking tot de mate waarin een deficit in managementcompetenties bestaat bij de Vlaamse zelfstandige ondernemer maken we een onderscheid tussen drie groepen: de ondernemers die respectievelijk geen, een beperkt of een ernstig deficit signaleren.

*Verschillen niet significant

Figuur 19 : Deficit managementcompetenties en kenmerken ondernemerschap, 2016

Uit figuur 19 blijkt dat de zelfstandige ondernemers die een ernstig managementcompetentiedeficit ervaren, minder goed presteren op enkele onderzochte kenmerken van het ondernemerschap. Ze zijn minder tevreden over hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap (65,6% tegenover 78%) en achten zichzelf minder in staat het werk uit te voeren tot hun pensioen (63% tegenover 77%). Een ernstig managementcompetentiedeficit gaat ook samen met een verminderde werkbaarheid van het werk (44,3% tegenover 55,3%). Met betrekking tot de groeiverwachtingen is er geen significant verschil.

5 Tot slot

Deze analyse op basis van bevindingen uit de databank van de Werkbaarheidsmonitor legt enerzijds de kwaliteit van de competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer bloot, en verduidelijkt anderzijds het multiplicator-effect ervan in de samenhang met diverse kenmerken van het ondernemerschap.

De zwakkere elementen in de competentieportfolio van de zelfstandige ondernemers zijn de lage bijscholingsgraad en de negatieve evolutie op vlak van de technische en vooral de managementcompetenties. Sterkere componenten vormen de gestegen scholingsgraad en de grote leermogelijkheden die een zelfstandige activiteit biedt. De analyse geeft ook aan wat de specifieke knelpunten zijn waarop moet ingezet worden bij de verschillende deelpopulaties onder de zelfstandigen. Daarbij springen vooral de jonge starters, de sectorale verschillen en de genderaspecten in het oog.

Een positieve samenhang die in dit verhaal een rol speelt, is de invloed die uitgaat van het sociaal netwerk waarop de ondernemer bij de bedrijfsvoering een beroep kan doen wanneer hij of zij dit nodig acht. Het gaat dan bijvoorbeeld om verenigingen, externe adviseurs of een familieraad.

Een beleid dat inzet op een kwalitatieve competentieportfolio van zelfstandige ondernemers, draagt ook bij tot de duurzaamheid van de ondernemersloopbaan, tot een klimaat van langer werken, tevredenheid met de keuze voor het ondernemerschap, groeiperspectieven, en meer werkbaar werk voor ondernemers.

Onze bevindingen tonen met andere woorden aan dat het meervoudig loont om in te zetten op de competentieportfolio.

De focus van **beleidsmaatregelen** ter versterking van de competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer, kan per aspect (basisopleiding, bijscholing, leermogelijkheden, technische en managementcompetenties) rekening houden met de zwakste deelpopulaties in dat domein. Zo zou bijvoorbeeld kunnen bekeken worden welke aandacht er in het curriculum van de basisopleiding gaat naar de technische en managementcompetenties, hoe het aanbod aan bijscholing en vervolmaking uitgebouwd is - vooral dan wat betreft management - en in welke mate het sociaal netwerk van de ondernemers toereikend functioneert.

De **ondernemer** dient ook zelf alert te zijn voor de samenstelling van zijn competentieportfolio, en versterking te zoeken indien hij of zij een deficit ervaart, gezien de weerslag op de economische prestaties. Hij of zij kan hierbij terzelfdertijd oog hebben voor zijn of haar sociaal netwerk en dit proberen te verbreden of maximaal aan te spreken.

De **omgeving van de ondernemer** (verenigingen, adviseurs, familieraad) kan een aanbod creëren dat hierop inspeelt, en vervult als sociaal netwerk een belangrijke ondersteunende en stimulerende rol.

Referentielijst

- Penne, K. & Bourdeaud'hui, R. (2015). *De competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer. Een analyse op basis van gegevens uit de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2007-2013*. Brussel: SERV-Stichting Innovatie & Arbeid. Geraadpleegd op <http://www.serv.be/node/9770>
- Bourdeaud'hui, R., Janssens, F., & Vanderhaeghe, S. (2016a). *Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2016 – zelfstandige ondernemers*. Brussel: SERV-Stichting Innovatie & Arbeid. Geraadpleegd op <http://www.serv.be/node/10914>
- Bourdeaud'hui, R., Janssens, F., & Vanderhaeghe, S. (2016b). *Methodologie Vlaamse werkbaarheidsmonitor*. Brussel: SERV-Stichting Innovatie & Arbeid. Geraadpleegd op <http://www.serv.be/node/10915>
- Bourdeaud'hui, R., Janssens, F., & Vanderhaeghe, S. (2017). *Haalbaarheid om tot het pensioen door te werken. Analyse bij werknemers en zelfstandige ondernemers op basis van de Vlaamse werkbaarheidsmonitor*. Brussel: SERV-Stichting Innovatie & Arbeid. Geraadpleegd op <http://www.serv.be/node/12296>
- Bourdeaud'hui, R., Janssens, F., & Vanderhaeghe, S. (2018). *Werkbaar werk bij starters, groeiers en vrouwelijke zelfstandige ondernemers. Analyse op de Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2007-2016*. Brussel: SERV-Stichting Innovatie & Arbeid. Geraadpleegd op <http://www.serv.be/node/12891>
- Bourdeaud'hui, R., Janssens, F., & Vanderhaeghe, S. (2019). *Tevredenheid van de Vlaamse zelfstandige ondernemers*. Brussel: SERV-Stichting Innovatie & Arbeid. Geraadpleegd op <http://www.serv.be/node/13009>

Lijst met figuren en tabellen

Figuren

Figuur 1 : Het opleidingsniveau van de zelfstandige ondernemer, evolutie 2007-2016.....	11
Figuur 2 : Bijscholing door de zelfstandige ondernemer, evolutie 2007-2016	13
Figuur 3 : bijscholing door de zelfstandige ondernemer per opleidingsniveau, evolutie 2007-2016	14
Figuur 4 : Leermogelijkheden in en op het werk voor de zelfstandige ondernemer, evolutie 2007-2016.....	15
Figuur 5 : Ervaren vaktechnische competenties, 2016.....	16
Figuur 6 : Ervaren managementcompetenties, 2016	17
Figuur 7 : Basisopleidingsniveau naar deelgroepen, 2016.....	21
Figuur 8 : Bijscholing naar deelgroepen, 2016.....	23
Figuur 9 : Leermogelijkheden naar deelgroepen, 2016.....	25
Figuur 10 : Vaktechnisch deficit naar deelgroepen, 2016	27
Figuur 11 : Managementcompetentiedeficit naar deelgroepen, 2016.....	29
Figuur 12 : Leeswijzer	37
Figuur 13 : Risicofactoren voor ernstig deficit technische vaardigheden: odds ratio's, databank 2013-2016.....	38
Figuur 14 : Risicofactoren voor ernstig competentiedeficit management: odds ratio's, databank 2013-2016.....	40
Figuur 15 : Opleidingsniveau en kenmerken ondernemerschap, 2016	45
Figuur 16 : Bijscholing en kenmerken ondernemerschap, 2016.....	46
Figuur 17 : Leermogelijkheden en kenmerken ondernemerschap, 2016.....	47
Figuur 18 : Deficit technische competenties en kenmerken ondernemerschap, 2016.....	48
Figuur 19 : Deficit managementcompetenties en kenmerken ondernemerschap, 2016	49

Tabellen

Tabel 1 : Technische en managementcompetenties, 2016.....	18
Tabel 2 : Opleidingsniveau en competentieportfolio, 2016.....	19
Tabel 3: Overzicht onafhankelijke variabelen in het model	36

Bijlage 1: Geanalyseerde items uit de Vlaamse WBM zelfstandige ondernemers

De voorliggende analyse van het competentieprofiel van de zelfstandige ondernemers is gebaseerd op volgende vragen uit de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor:

- 'Wat is uw hoogste diploma of getuigschrift?
 - Geen of lager onderwijs
 - Lager secundair onderwijs (minimum 3 jaar)
 - Hoger secundair onderwijs (minimum 6 jaar)
 - Hoger onderwijs korte type (2-3 jaar) (bachelor)
 - Hoger onderwijs lange type of universiteit (master)'

De eerste twee responscategorieën werden in voorliggend rapport samengevoegd tot één categorie. Voor sommige figuren werd een tweedeling gebruikt ('maximum secundair onderwijs' versus 'hoger onderwijs').

- 'Volgde u de afgelopen 12 maanden een bijscholing?
 - Ja
 - Neen

- 'Leermogelijkheden
 - Leert u nieuwe dingen op uw werk?
 - Biedt uw werk u mogelijkheden voor persoonlijke groei en ontwikkeling?
 - Geeft uw werk u het gevoel er iets mee te kunnen bereiken?
 - Biedt uw werk u mogelijkheden voor zelfstandig denken en doen?'

Bij elk van deze 4 items wordt de respondent gevraagd één van volgende antwoordcategorieën aan te kruisen: altijd – vaak – soms – nooit.

De ROC-analysetechniek werd gebruikt om de respondenten op basis van de schaalwaarde in te delen in twee groepen: leermogelijkheden niet problematisch versus leermogelijkheden problematisch. Problematische leermogelijkheden verwijzen naar een (vanuit het oogpunt van de loopbaanperspectieven van de betrokkenen én het arbeidsmarktbeleid niet acceptabele) situatie waarbij inzetbaarheid op langere termijn gehypothekeerd wordt door onvoldoende mogelijkheden van competentie-ontwikkeling in het werk. Meer informatie over de gehanteerde methode is te vinden in de nota methodologie⁸.

⁸ Bourdeaud'hui, R. & Vanderhaeghe, S. (2013), *Methodologische nota, beschrijving en vergelijking van de methodologie van de werkbaarheidsmonitor loontrekkende 2004-2007-2010-2013 en zelfstandige ondernemers 2007-2010-2013*. SERVI/ Stichting Innovatie & Arbeid, Brussel.

■ 'Voelt u zich voldoende opgeleid voor ...?'⁹

- De vakinhoudelijke of technische aspecten van uw zelfstandige activiteit?
- Het beheer en het management van uw bedrijf/firma?

Bij elk van deze twee items wordt de respondent gevraagd één van volgende antwoordcategorieën aan te kruisen: altijd – vaak – soms – nooit. De respons werd verwerkt in drie categorieën: geen competentiedeficit ('altijd'), een beperkt competentiedeficit ('vaak'), een ernstig competentiedeficit ('soms' en 'nooit').

⁹ Deze vraag werd pas in de meting 2013 toegevoegd.

Bijlage 2: Competentieportfolie Vlaamse zelfstandige ondernemer naar deelpopulaties, 2016

	opleidingsniveau				bijscholing % ja	leermogelijk heden % niet problematisch	competentiedeficit technisch			competentiedeficit management		
	lager secundair	hoger secundair	hoger onderwijs kt	hoger onderwijs lt			geen	beperkt	ernstig	geen	beperkt	ernstig
Zelfstandige ondernemers Vlaanderen	11,8%	29,2%	24,0%	35,0%	51,8%	96,5%	45,9%	45,8%	8,3%	22,1%	45,6%	32,3%
man	14,1%	30,7%	22,3%	32,8%	48,0%	96,9%	49,1%	44,6%	6,2%	24,5%	48,0%	27,5%
vrouw	7,2%	26,3%	27,1%	39,3%	59,5%	95,8%	39,7%	48,3%	12,1%	17,9%	40,6%	41,5%
	s				s	ns	s			s		
- 30 jaar	4,8%	25,5%	23,8%	45,9%	66,7%	97,8%	31,6%	55,6%	12,9%	8,5%	40,8%	50,7%
30 - 39 jaar	6,7%	29,9%	26,0%	37,4%	58,7%	97,4%	44,0%	46,3%	9,7%	16,5%	42,3%	41,2%
40 - 49 jaar	11,6%	32,8%	21,8%	33,8%	52,1%	95,8%	48,8%	44,6%	6,6%	22,8%	47,9%	29,3%
50 - 54 jaar	15,1%	29,6%	27,9%	27,3%	42,6%	96,8%	47,0%	46,3%	6,7%	27,4%	48,3%	24,4%
55 + jaar	16,7%	24,7%	22,0%	36,5%	46,9%	95,8%	49,1%	42,8%	8,1%	28,6%	44,5%	26,9%
	s				s	ns	s			s		
geen personeelsleden	11,3%	27,7%	23,8%	37,2%	51,4%	96,3%	45,0%	47,1%	7,9%	21,8%	42,7%	35,4%
1-9 personeelsleden	13,1%	31,7%	23,0%	32,1%	52,5%	96,7%	47,9%	43,8%	8,2%	21,0%	50,0%	29,0%
10 of meer personeelsleden	9,2%	25,2%	30,1%	35,4%	51,2%	96,6%	43,4%	46,3%	10,2%	27,7%	47,6%	24,8%
	s				ns	ns	ns			s		
minder dan 3 jaar actief	9,5%	23,3%	26,9%	40,3%	55,5%	96,0%	34,4%	51,2%	14,4%	10,9%	44,4%	44,8%
jonge starter (maximaal 40 jaar)	6,7%	23,1%	26,2%	44,1%	61,0%	94,7%	32,3%	53,1%	14,6%	6,3%	43,4%	50,3%
3-5 jaar actief	9,8%	29,4%	22,3%	38,5%	52,7%	97,0%	40,5%	49,7%	9,8%	17,6%	41,6%	40,9%
meer dan 5 jaar actief	12,3%	29,9%	23,9%	33,8%	51,3%	96,6%	48,2%	44,6%	7,2%	24,2%	46,3%	29,5%
	ns				ns	ns	s			s		
land- en tuinbouw, visserij, bosexploitatie	21,4%	59,1%	15,1%	4,4%	37,8%	95,0%	31,8%	53,9%	14,3%	19,2%	51,7%	29,1%
transport, productie	12,3%	43,9%	21,9%	21,9%	34,5%	98,0%	41,9%	47,3%	10,8%	24,7%	52,1%	23,3%
bouw	26,1%	45,7%	17,9%	10,2%	37,5%	98,0%	48,2%	43,6%	8,2%	27,1%	42,7%	30,2%
handel	17,9%	41,6%	27,2%	13,3%	24,4%	94,1%	44,9%	44,1%	11,0%	22,1%	49,5%	28,4%
horeca	21,6%	54,7%	14,4%	9,4%	16,7%	85,0%	42,4%	47,5%	16,1%	27,2%	47,8%	25,0%
intellectuele diensten	1,6%	10,8%	31,1%	56,6%	51,8%	98,7%	49,7%	45,2%	5,0%	29,8%	49,9%	20,3%
vrije beroepen	,2%	1,4%	22,9%	75,6%	87,4%	98,8%	45,0%	48,7%	6,3%	13,4%	40,9%	41,7%
overige	15,0%	41,8%	30,9%	12,4%	56,5%	95,5%	52,1%	39,6%	8,2%	23,4%	40,7%	35,9%
	s				s	s	s			s		

Bijlage 3: Logistische regressie ernstig competentiedeficit

	ernstig deficit technisch kennis		ernstig deficit managements kennis	
	odds ratio	95% betrouwbaarheidsinterval	odds ratio	95% betrouwbaarheidsinterval
Achtergrondkenmerken				
Gender				
man	R		R	
vrouw	1,69***	1,26 - 2,27	1,57***	1,31 - 1,87
Leeftijd				
55 + j.	R		R	
- 30 j.	1,12	0,61 - 2,04	2,00***	1,38 - 2,89
30 - 39 j.	0,96	0,62 - 1,47	1,46**	1,12 - 1,88
40 - 49 j.	0,87	0,60 - 1,27	1,02	0,80 - 1,28
50 - 54 j.	0,86	0,55 - 1,34	0,99	0,75 - 1,30
Sector				
andere sectoren	0,83	0,59 - 1,17	0,93	0,77 - 1,15
land- en tuinbouw, visserij, bosexplotatie	1,60*	1,06 - 2,42	1,15	0,86 - 1,52
handel	1,22	0,91 - 1,63	0,89	0,73 - 1,09
bouw	1,35	0,99 - 1,85	1,30*	1,04 - 1,57
horeca	1,06	0,69 - 1,63	0,75	0,56 - 1,01
vrije beroepen	0,60*	0,41 - 0,90	1,96***	1,60 - 2,44
transport, productie	1,18	0,76 - 1,84	0,81	0,59 - 1,10
intellectuele diensten	0,60*	0,38 - 0,97	0,68**	0,52 - 0,89
Opleidingsniveau				
hoger onderwijs lt	R		R	
lager secundair	1,88***	1,18 - 3,00	1,83***	1,35 - 2,47
hoger secundair	1,10	0,72 - 1,70	1,35*	1,04 - 1,75
hoger onderwijs kt	1,09	0,71 - 1,66	0,89	0,70 - 1,13
Anciënniteit				
meer dan 5 jaar	R		R	
minder dan 3 jaar	1,66*	1,08 - 2,58	1,48**	1,12 - 1,97
3 tot 5 jaar	1,19	0,78 - 1,87	1,30	1,00 - 1,69
Sociaal netwerk				
goede ondersteuning	R		R	
beperkte ondersteuning	1,86***	1,37 - 2,52	2,03***	1,70 - 2,42
geen ondersteuning	2,24***	1,52 - 3,30	2,09***	1,64 - 2,66
Ondernemingsdimensie				
geen personeel	R		R	
1 tot 9 werknemers	0,78	0,56 - 1,09	1,09	0,90 - 1,31
vanaf 10 werknemers	1,66**	1,17 - 2,36	1,17	0,92 - 1,49